

loček med *t'* in *c*, *d'* in *ds* tako minimalen, da je grafično bilo najbolje izraziti ta glas s *c* in *s*. Naj si bode temu kakor hoče, *c* in *ds* m. *t'* in *d'* se smeta smatrati za moravski (deloma tudi slovaški) vpliv.

Še marsikaj bi se dalo o tej važni razpravi češkega učenjaka omeniti in opozoriti posebno na ono, kjer se moramo ž njim strinjati, toda za to mi ne preostaja tukaj prostora.

Na Dunaji 15. XI. 1888.

Vatroslav Oblak.

IX.

*Janežičeva slovenska slovnica.*¹⁾

Za srednje šole priredil in predelal *dr. Jakob Sket*, c. kr. profesor. Šesta predelana izdaja.

Cena 1 gld. 30 kr. V Celovcu 1889. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Čestiti čitatelji naj ne pričakujejo znanstvene ocene na čelu imenovane knjige; prepuščam to spretnejšemu in veljavnejšemu peresu, nego je moje. Priobčiti hočem le skromne svoje opazke, ki sem si jih naredil čitajóč to knjigo, želéč, da jezikoslovci slovenski in čestiti tovariši moji popravijo, kar bo krivega, in dopolnijo, česar bi jaz ne omenjal. Takó se bomo najložc zjediniili gledé dvomljivih stvari in olajšali delo možú, ki bo pisal prihodnjo slovnico.²⁾

Začnimo koj z naslovom: A. (Anton) Janežičeva Slovenska slovnica. Rabiti svojilni pridevnik od osebnih imen, ki imajo kako pojasnilo pred ali za seboj, je dandanes sicer navada; na pr. »Valentin Orožnovi spisi,« »Dr. Valentin Zarnikovih zbranih spisov I. zvezek« itd. Ta navada (bolje razvada) premotila je tudi pisatelja, da se ni držal pravila, ki ga sam navaja v § 258. a) pišóč: »Pesni Simona Jenka (ne Simon Jenkove)«. »Anton Janežičeva³⁾ slovnica« je germanizem, ki odgovarja izrazom: Graf Anton Auersperg'sche Güter, Fürst Liechtenstein'scher Antrag itd.

V § 4. a-b, in v § 5 naj se doda slovenskemu povsod tudi latinsko ime.

Sploh bi bilo umestno, da se povsod pristavijo slovenskim tudi latinski termini; takó se bodo učenci najlažje naučili slovenske in latinske terminologije.

¹⁾ Pridrúujemo si, pozneje o Janežičevi slovnici in o tej oceni dodati nekatere opazke. Uredn.

²⁾ Da bo ta slovnica ustrezala vsestranskim potrebam in željam, naj izvolijo jezikoslovci in pisatelji slovenski objaviti misli svoje. Qui tacet, consentire videtur.

³⁾ Pisati bi morali Antonjanežičeva slovnica, Valentinorožnovi spisi, Doktorvalentin-zarnikovi spisi, kakor pišemo novomeški župan.

V § 8. d). Opomb. 1. se morajo navesti vse najnavadnejše besede, v katerih se piše er: cerkev, Jernej, meterska mera, primerno, primerjam, zmerno, verno, perje, stoterno, ministerski, ogerski (?), sreberna (?), večerna, bernja, Štajersko, Istersko, umerjem (a umrl), terjati itd.

V § 12. b) berem opombo: »Na Koroškem in Gorenjskem govorijo celó: puátno, másuo, dáva, guáva nam.: platno, maslo, dala, glava. — V pisnem jeziku se je ohranil prvotni in pravilni /; torej se naj tudi v olikanem govoru povsod čisto in razločno kot / izrekuje«. Tu mi ni jasno, ali naj velja ta »povsod« le za platno, maslo itd., ali tudi za / v koreniki pred soglasniki na pr. volk, dolg in na koncu besed, na pr. delal, igral. — Želeti bi bilo, da se gledé te točke vender že porazumemo ter vsaj po šolah povsod jednako izgovarjamo.

Mej §§ 19.—22. bi se moralo vsaj mimogredé omeniti, da se je ojačil strsl. i (b) deloma v e, deloma v a; da se torej govori ves in vas, den in dan, čast in čest, lahek in lehek, manj in menj itd., ter določiti, kaj se naj rabi v pisnem jeziku. Tudi krčenje samoglasnikov se nikjer ne omenja.

V § 20. 1. se mora omeniti, da se o ne izpremenja v e v samostavnih na — ost; torej: sedanjost, prihodnjost, ne: sedanjest, prihodnjest, kar se tudi piše in kar nekteri učitelji tudi učé.¹⁾

Največjo zmešnjavo vidimo danes po raznih listih in knjigah slovenskih gledé menjave, vzlasti gledé prilikovanja in mehčanja soglasnikov; piše se: napolnujem in napolnjujem, ljubezniv in ljubeznjiv; pojasnujem, pojasnjujem in pojašnjujem; z ujim, ž njim; iz njih, iż njih; smatram, zmatram; smisel, zmisel; nikdar, nigdar, britka, bridka, (a vedno le sladka); teški, težki; društvo, družtvo itd. itd. — Vseh teh zmešnjav ne bo prej konec, dokler ne bodo pravila o soglasniških izpremembah na tanko določena in pregledno sestavljena ter z različnimi primeri iz oblikoslovja in skladja podprta. V Sketovi izdaji Janežičeve slovnice je vse zmedeno. Jotovanje, mehčanje, prilikovanje in razlikovanje je stlačeno v jedini §. 28., v katerem se govori le, »da se soglasniki v sorodne pretaplajo«. Primeri so večinoma le vzeti iz glagolskih oblik, in še med temi so trpni deležniki glagolov IV. vrste jedini zastopniki za pravilo, da se pretaplajo jezičniki l, n, r sè sledečim i v lj, nj, rj; istotako za pravilo, da se topijo ustniki b, m, p, v sè sledečimi v blj, mlj, plj, vlj. — Nikjer se ne omenja, kakó nastane uboštvo iz ubog-stvo, človeštvo iz človek-stvo; nikjer, zakaj se govori in piše: gospodje, zdravje, kmetje in ne gospoje, zdravlje, kmeče. (Glej Šu-

¹⁾ Imel sem mej svojimi učenci tri, ki so bili prišli iz različnih gimnazij; pri prvi nalogi je pisal A prihodnost, B prihodnjost, C prihodnjest, in vsak je trdil, da je moral pri prejšnjem učitelju takó pisati.

man, Slovenska slovnica za srednje šole § 18 e. opom. in Levstik, die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen p. 77.)

V Šumanovi slovnici je nauk »o premembah na soglasnikih« (§§ 17. —24.) jako dobro urejen, želeli bi le bilo, da se podpre z mnogimi raznovrstnimi primeri in da se na dotičnih mestih oblikoslovja in skladja vedno opozorjuje na dotična pravila v glasoslovji.

V § 24. 2. se ne morem sprijazniti s pravilom: »samoglasnik *u* razvezemo v *ov* in *ev*« — (isto pravilo se ponavlja v § 181. in § 183.). Zakaj se naj tukaj *u* razvezuje, dočim se v § 19. »ojačeva«; saj se vendar v obeh §§ navaja isti primer kujem, kovati?

O naglasu in naglaskih (§§ 30.—35.) izpregovori morda kdo drug kako besedo.

Gledé pravopisja velja isto, kakor o menjavi soglasnikov. Vsak ima danes pri nas svoj pravopis. Treba bo, da se o tej točki porazumemo, da natanko določimo, kakó se naj piše in kakó se ne sme pisati, in da se določena pravila vzprejmejo v slovnico. Najbolj zmešana je raba velikih začetnic pri zvezi pridevnika s kakim občnim samostavnikom v zaznambo lastnega imena. Piše se: Novo mesto, Novo Mesto in Novomesto. Pisatelj navaja le prvo pisavo, ostalih dveh pa niti ne omenja, dasi je drugo pisavo odobrila književni odsek prvega našega literarnega društva »Matica Slovenske« in jo tudi zastopa prvi naš leposloven in znanstven list »Ljubljanski Zvon«. — S prvo pisavo se ne morem sprijazniti, ker se v nekterih slučajih, na pr. v začetku stavka: »Novo mesto« je lepo« lahko dvoji, pomenja li Novo mesto Rudolfswert ali die neue Stadt. Jaz bi torej želel, da se poprimemo vsi pisave Novo Mesto (rod. Novegamesta itd.), a naj bi bilo dovoljeno tudi pisati Novomesto, (rod. iz Novegamesta itd.), ker se od te oblike izvaja pridevnik *novomeški*, -a, -o.

Tudi gledé pisave ljubljanski, dunajski, novomeški itd. nismo jedini; jedni pišejo pridevnike te vrste z veliko, drugi z malo začetnico. V naši slovnici se tudi o tem nič ne omenja. Jaz bi želel, da pišemo te pridevnike, kakor Čehi in Hrvati z malo začetnico, in da rabimo veliko začetnico le, kadar se hočemo ogniti dvoumnosti; na pr. govoril sem s planinskim (Planinskim) županom¹⁾ ter, ako je tak pridevnik zvezan s kakim samostalnikom v zaznambo lastnega imena ali naslova; na pr. »Ljubljanski Zvon«, »Dunajska Cesta«,²⁾ primeri »Matica Slovenska«.

V § 56. Opomb. 1. naj se še omenijo zvalniki na *o*: Joško, Janko, Marko, Nedelko, sinko, sivko, (od sivec: siv konj ali siv vol) in od ženskih samostalnikov: Mico, Rezo. —

¹⁾ Glej P. Končnik, Slovenska slovnica p. 13.

²⁾ Razločuj: V Ljubljani na Dunajski Cesti je Medijatova hiša; a v velikih mestih so ceste široke in lepe, vzlasti ceste dunajske t. j. ceste na Dunaji.

Ne razumem, zakaj rabi pisatelj za besedo deklinacija na jedni in isti strani tri različne besede: sklanjava, sklanjatev, sklanja (p. 26.). Meni zadoščuje zadnja beseda. Jako dobro pa je pisatelj po moji misli razvrstil slovensko sklanjo s tem, da razpravlja: I. sklanjo ženskih samostalnikov na a (a-debla), II. sklanjo moških samostalnikov, III. sklanjo srednjih samostalnikov (II. in III. o-debla) in IV. sklanjo ženskih i-debel, vse drugo pa v splošnih opombah in dostavkih. Dasi pa popolnoma odobravam to razvrstitev, ker sem prepričan, da bo jako ugajala šoli in olajšala pouk o slovenski deklinaciji, imam vendar v posamnih točkah svoje opazke.

V § 69. b.) naj se še dostavite besedi: sir in dar.

V §§ 78.—80. mi nikakor ne prija, da govori pisatelj o prirastkih *es*, *en*, *et*, koje neki dobivajo nekteri srednji samostalniki, ker to ne odgovarja dandanašnjim znanstvenim nazorom. Pravilo v § 78. »nekteri srednji samostalnik na -o podaljšujejo deblo po vsi sklanji s prirastkom -es, sicer pa se sklanjajo po vzgledu: mesto« naj se morda tako-le predrugači: »Nekterim srednjim samostalnikom na -o končuje se deblo na -es; s je namreč v imenovalniku in tožilniku jednine odpadel, e pa se ojačil v o (prim. γένος iz γενεα); le besedi ulé in oje sta ohranili pristni e. V vseh drugih sklonih se pritikajo sklonila na pristno deblo po vzgledu: mesto.« Na isti način naj se predrugačijo tudi pravila pri deblih na -en in na et. —

Pri § 97. 2. bi želel, da se vse sestavljenke s predlogom sklanjajo po vzgledih: Zalog, Zastava; kajti kdor čita: »grem na Brežino« bo težko mislil na Nabrežino; kdor biva pod Krnosom, temu ni treba bivati v Podkrnosu; »tu je pod Krnosom« se lahko reče o vsaki vasi okoli in okoli Krnosa; »tu je Podkrnos (ali vsaj: tu je Podkrnosom)« pa se more reči le o Podkrnosu. Predlog je v teh sestavljenkah izgubil svojo moč; ne delajmo si torej nepotrebnih zmešnjav. —

Opomba v § 102. se glasi: »Ako samostalnik in pridevnik nista v tem in istem stavku in pridevnik se na samostalnik v prednjem stavku nanaša, ondi sedanja slovenska pisava sploh ne dela razločka med živimi in neživimi stvarmi ter si kroži tožilnik vedno po živih; na pr.: Mladina novi svet preveč čislá, starega (nam. stari) pa zanemarja. (N, pr.). — Nebeško kraljestvo je podobno kvasu, kterega (nam. kateri) je žena vzela (Met.). — Drag je travnik, kterega (nam. kateri) ste kupili. (Levst.).« — Prva dva primera ima že Janežič;¹⁾ a Janežič pristavlja v oklepaju »bolje kateri«, kar je pisatelj spremenil v »nam. kateri«. Tretji primer je dodal pisatelj. Se li pa pisatelj po pravici sklicuje na Levstika? Levstik (o. c. p. 27.) piše: »falsch hingegen, obschon heut zutage in der Schrift allgemein üblich: drag je travnik, kterega (statt des richtigen: kateri) ste kupili.«

¹⁾ Jaz imam tretji popravljeni natisek Janežičeve slovnice iz l. 1864.

Ali se more sploh reči, da v navedenem slučaju »sedanja pisava kroji tožilnik *vedno* po živih« stvareh?

»Ljubljanski Zvon« vsaj rabi obe obliki: »Bil je četrtak, kateri je stric nalašč opilil« (Lj. Zv. l. 1889. p. 277.), pa »na Kavkazu, katerega sam dobro pozna« (ibid. p. 279.). --

Jos. Lendovšek.

(Dalje prihodnjič.)

»*Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni.*«

I.

Najprej treba dognati, o katerem Katonu ta izrek velja, in potem, kakó je ta izrek tolmačiti ter kakega pomena je v znanem Prešérnovem zabavljivem napisu na Stanka Vraza (»Poezije« pg. 113.)

V rimski zgodovini sta med mnogimi Katoni posebno znana in ime-nitna dva, oba jeklena značaja, oba možá trdnih načel. Prvi je *M. Porcius Cato* starejši s priimkom *Censorius*, porojen l. 234. pred Kr., umrl l. 149. pred Kr. v 85. letu svoje dóbe. Znamenit je ta mož po svoji strogosti in ostrosodnosti v moralnih vprašanjih. Zavestno se je vnemal za nesebično preprostost in starinsko poštenost, a strogo preganjal potratnost in razkošnost ter je bil hud nasprotnik lihvarjev in oderuhov. Ta svojstva je pokazal že za svojega konzulovanja l. 195., še bolj pa cenzor l. 184. pred Kr. Potezal se je vedno za državno blaginjo in povsodi branil državne interese zoper sebične nakane posameznikov. Razširjenje rimske oblasti, to je bil njegov ideal; in znan je o tem oziru njegov izrek v senatu: »*Ceterum censeo Carthaginem esse delendam*« (Liv. 33, 62). Povsodi in vselej je naglašal rimstvo in s čudovito ozkosrčnostjo se branil vsega, kar je merilo na tujstvo in njega vpliv. Posebno ga je bodlo v oči, ko je videl, da si mehkužna grška kultura in omika v Rimu pridobiva čimdalje več tál. Kako neprijazen je bil helenstvu, vidi se iz različnih njegovih izrekov in dejanj. Takó n. pr. je dejal, da Grkom prihajajo besede samó iz ust, a Rimljanom iz srca. Ko je moral uradno z Atenci občevati, storil ni tega v grškem jeziku, dasi je bil véšč grščini, kajti bil je preponosen za to, ampak Rimljan govoril je v latinščini, a tolmač je sproti prelagal njegov govor. Z nekakim zadovoljstvom pripoveduje Katon, kakó so Atenci občudovali kratkost in točnost njegovega izrazovanja, češ, kar je on prav kratko povedal, razlagal je tolmač obširno in z mnogimi besedami. Ko so se v senatu na dolgo in široko posvetovali in prekarjali, naj bi li dovolili ónim tristo Ahajcem, ki so bili že sedemnajst let v Italiji zaprti, da se smejo povr-niti v domovino, ali ne, obregnil se je Kato zaničljivo: »Ves dan se

Govoril sem le o tebi skoraj vso noč in če sem tudi pričel drug govor, napósled je venderle govorica prišla zopet náte. Ko bi ona ne bila moja sestra in bi me ne poznala, imela bi me za strašnega dolgočasneža in ne vem, kaj še. Ali ona se je dobrovoljna smijala, posebno, ko sem takó vestno v vrata zrl, kadar je kdo došel, ker sem le tebe pričakoval. Upal sem, da bode tudi tebe gnala želja po meni, kakor mene do tebe, a sem se varal! In nocoj? Pripravi se za določeno uro, da te popelje s seboj tebi véрни

Stanko.

NB. Tudi nocoj bo tam sestra moja, jutri pa odide od tod.«

Tekla sem v drugo sobo, objela mater in staro teto, govoreč jima najslajše besede in da teta ni nikdar sitna, ampak najboljša teta na svetu. Dobrovoljno sta se mi smijali mati in stara teta in jaz sem jima pomagala. Malo časa potem sem bila že pripravljena. Čakala sem pri oknu, da pride Stanko.

Prijetno mi je bilo sedaj tuljenje močne burje, prijeten pogled na sneg zunaj na cesti, in ta knjiga, ki leži tu-le še vedno odprta, zdi se mi najlepša in nje pisatelj najboljši med svojimi vrstniki.

In ti ubogi potniki, ki rómajo péš mimo, smilijo se mi v srce, ubogi ljudje! Če bi imela velik grad, vse bi vzprejela vánj, ali če bi imela konje in kočije, hitro bi vsakemu poslala voz, takó se mi zdaj smilijo ti potniki, ti ubogi potniki!

Književna poročila.

IX.

Janežičeva slovenska slovnica.

Za srednje šole priredil in predelal *dr. Jakob Sket*, c. kr. profesor. Šesta predelana izdaja.
Cena 1 gld. 30 kr. V Celovcu 1889. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja
v Celovcu.

(Dalje.)

V § 111. naj se v opombi kratko opozori na § 306., da učenec lahko sam najde pravilo, po katerem mu je izražati nemški als (lat. quam) za primernikom. —

Kar je povedano v § 309. a) in c) o rabi oblik jeden, en, nobeden, noben ter o zvezi jeden in dvajset in dvajset jeden, naj se že omeni v opombi § 118. —

Pri sklanji osebnih zaimkov želel bi, da se v dvojini tretje osebe na prvo mesto postavi oblika „njiju“ ter se „nju“ pritisne v oklepaj; isto bi želel tudi gledé oblik „njijin“, „njun“ (§ 134.). — Levstik (o. c. p. 38.) piše o tem takó-le: »Heut zu Tage schreibt man allgemein das unrichtige: njú, wovon das noch unrichtigere zueignende: njún, -a, -o gebildet worden ist.« —

Da damo slovó oblikama jega in jemu (§ 132), mi je po volji; da bi nam pa namesto prvotnega srednjega tožilnika je v jednini „sploh služila rodilnikova oblika: njega, ga“ in da bi „rabili v množini namesto prvotnega tožilnika: nje, je skoro izključljivo rodilnik: njih, jih,“ pa menda pisatelj sam ne želi, ker je ohranil te oblike tudi v slovnici.¹⁾

Ne vem, zakaj se je popolnoma opustila oblika nji (ji) za dvojniski tožilnik ženskega in srednjega spola, dasi jo navaja Levstik kot jedino in jo ima tudi Janežič vsaj v oklepaji. Koncem poglavja o zaimkih pogrešam tabelarnega pregleda korelativnih [vzajemnih (?)] zaimkov in zaimenskih prislovov. —

Za konjugacijo rabi pisatelj dve besedi: spregatev in sprega; jaz bi se zadovoljil z zadnjo. -- Gledé terminologije bi želel, da opustimo besedo *doxa* v pomenu genus verbi. Janežič je imel tudi besedo ‚oblika‘; ne vem, zakaj se je opustila ta beseda, ki sicer ne odgovarja latinski besedi genus, a se mi vendar primernejša vidi nego *doxa*. Šuman je uvedel besedo položaj; morebiti ve kdo za boljši izraz; naj ga objavi.

V § 148. naj se točka b) tako-le prenaredi: »prihodnji čas ali prihodnjik, ki izraža v prihodnosti trajajoče²⁾ dejanje (futurum) ali v prihodnosti dovršeno dejanje (futurum exactum) — točka c) pa tako-le: »pretekli čas (praeteritum), ki izraža v preteklosti trajajoče dejanje (imperfectum) ali v preteklosti dovršeno dejanje (perfectum).« Tako vsaj učenec koj v začetku zve, da se tudi v slovenskem jeziku, dasi ima navidezno samo štiri čase, vendar lahko izražajo vsi časi latinskega jezika. —

Gledé tvorbe časov in naklonov vidi se mi umestneje, razvrstiti ta oddelek, kakor ga je razvrstil Šuman. Po mojem mnenji naj bi se razpravljala tvorba glagolskih oblik po tem-le redu:

¹⁾ »Očetov blagoslov hiše zida, materina kletev je razdira« (Dalm.) p. 186. — »Ako te tvoje desno oko pohujša, izderi je in vrzi je od sebe« (Met.) p. 263. — »Primerjalni (komparativni) stavki določujejo enakost ali inakost oseb in rečij, ki je primerjamo po njih lastnosti ali dejavnosti“ § 367. p. 248.

²⁾ Izraz »trpeče« zamenil sem z izrazom »trajajoče«, ker želim, da bi v slovnici ne rabili glagola trpeti v pomenu durare, ampak le v pomenu pati. (Prim. trpna oblika genus passivum).

Popolna sprega glagola sem, biti.

Dvojno deblo in osnova.

A. Sprega z osnovo (delam, berem, hvalim).

I. Glagolske oblike iz sedanjikovega debela.

1. Sedanjik. 2. Želevník. 3. Velevník. 4. Deležnika sedanjega časa :
a) prislovni (I.), b) pridevni (II.)

II. Glagolske oblike iz nedoločnikovega debela.

1. Nedoločnik. 2. Namenilnik. 3. Tvrno-pretekla deležnika: a) prislovni (I.), b) opisovalni (II.). 4. Trpno-pretekli deležnik a) s priponko -n, -na, -no (-en, -ena, -eno), b) s priponko -t, -ta, -to. 5. Glagolnik. —

III. Zložene glagolske oblike:

a) Z opisovalnim deležnikom in glagolom sem, biti.

1. Pretekli čas. 2. Predpretekli čas. 3. Prihodnji čas. 4. Pogojniki:
a) sedanjega, b) preteklega časa.

b) S trpno-preteklim deležnikom in glagolom sem, biti.

(Trpna oblika.)

Tabelarni pregled glagolskih oblik z ozirom na to, kako se tvorijo.

B. Sprega po glagolskih vrstah.

(Na koncu tabelarni pregled vseh vrst in najvažnejših oblik.)

C. Sprega brez osnovnega samoglasnika.

(1. dam, 2. vem, 3. jem, 4. grem, 5. sem, 6. bom.)

Toliko v obče; v posamnem pa imam naslednje opazke:

V § 153. bi želel, da se v opombi določi, ali naj v dvojini za ženski in srednji spol rabimo osebi li -va, -ta, ali -ve, -te, ali obojni. — Da imajo le nedovršni glagoli deležnika sedanjega časa, prislovni (I.) deležnik preteklega časa pa le dovršni, ter da neprihajalni glagoli nimajo trpno-preteklega deležnika, naj se že spredaj omeni na dotičnem mestu v kratkih opombah, da bo učenec že vedel, zakaj stoji pri-nessi in ne nes-ši, zakaj se v spregalu dvigni, navaja vené, venóč in ne dvigné, dvignóč, in zakaj se piše cvrt, kjer bi imelo stati umrt. —

Glagolske vrste in razredi naj se ne imenujejo le z vrstilnimi števnikami, pri kojih si učenec ničesar ne misli, ampak z dostavki, ki značijo svojstvo glagolov dotične vrste ali dotičnega razreda. —

V § 162. 2. naj se doda, da se časih nahajajo tudi oblike dobóm, dobóš, dobó itd. na pr. »Pila črno bom vodó, ki v črni gori se dobó« (Nar. p.). — »Duša tvoja hrepeneča v njej ne zadobó mirú« (Strit.) — Od gla-

gola grem (ibid. 3.) navajajo se le jedninske oblike; zakaj ne tudi dvojinske in množinske? — Rasti je neprehajalen glagol in torej nima trpno-preteklega deležnika. Pisati se mora odrasli (odrastli) otroci, ne odrasteni otroci. Oblika *rasten* (ibid. 4.) je torej kriva. — Omenjeno pravilo se je že često naglašalo v »Ljubljanskem Zvonu« in v »Slovanu«, vendar se je pisatelj v tem oziru mnogokrat pregrešil. — On piše: — aj z imenom vzrasten (p. 121.), pogorén (p. 83.), usahnjena puščava (p. 21.), dasi sam uči: »zatorej pišimo: usahel grm« (p. 81.). — Pri glagolu *pnem*, *peti* (§ 165.) se nista navedla deležnika sedanjega časa; Levstik (o. c. p. 62.) ima *pnè* in *pnòč*. — Ker se je v spregalu *mír* (*mr*) že II. deležnik sedanjega časa nadomestil z *deròč*, (-a, -e), naj bi se bil navedel tudi prislovni deležnik *deré*. — V § 166. naj se še doda 3. opomba, v koji se naj razloži besedica »pre«. — (Glej Šuman, p. 61. Levstik p. 65.)

Glagol *vrejem* ali skraćeno *vrém* *vreti* v pomenu *sieden* uvrstil je pisatelj v sedmi razred (§ 167. b.), *vrem*, *vréti* (*za-vrem za-vreti*, *das Rad sperren*) pa v šesti razred (§ 166.). Levstik navaja obe obliki v šestem razredu (o. c. p. 65.) —

Popolnoma se strinjam s pisavo *dvigniti* nam. *dvignoti*, ker se je večina sedanjih pisateljev poprijela te oblike; gledé trpno-preteklega deležnika in glagolnika pa je še dandanes huda zmešnjava. Potrebno je, da se stalno določi, naj li tvarjamo tudi te dve obliki po glagolih *i*-vrste (*dvignjen*, *dvignjenje*), ali naj ohranimo prvotni obliki (*dvignen*, *dvignenje*). Meni bi bolj prijala prvotna oblika, ker se v mogih slučajih *n* v govoru ne umehčuje in ker bi se tudi po tej obliki glagoli II. vrste lože razločevali od glagolov IV. vrste. —

Pravilo v §. 169. 4.: »Glagoli, ki pomenjajo trpnost ali kako stanje, ne tvarjajo radi trpno-preteklega deležnika; zatorej pišimo: usahel grm, zmrzel človek, osupel, uvel nam. usahnjen, zmrznjen itd.« naj se predrugači morda tako-le: »Glagoli, ki pomenjajo trpnost ali kako stanje so neprehajalni in nimajo trpno-preteklega deležnika; pisati se mora torej: usahel grm: zmrzel človek; osupel, uvel *ne*: usahnjen (usahnen), zmrznjen (zmrznen). — Dodati se mora tudi pravilo, kakó se pri glagolih te vrste razločuje opisovalni deležnik od deležnika, ki nadomešča trpno-pretekli deležnik: »človek je zmrznil«, a »zmrzel človek ne čuti zime«; — »noga mi je otrpnila«, a »jaz imam otrplo nogo«. (Prim. Levstik, o. c. p. 71.)

J. Lendovšek.

(Dalje prihodnjič.)

Takó je ostal Gajbijev grob do l. 1832., ko so dali Turci narediti z dovoljenjem mestnega upravitelja generala Hachta dvokrila vrata s ključanico, ki so zapletena vsa od sredine do vrha z gosto rešetko. Razven tega so pokrili nakopičeno zemljo s pokrovom od truge ter pregrnili z zelenim suknom. Na okoli je obrobljena z rdečim trakom, ki je z rmenimi žebli priba. Povrh glave od zapada vkopan je štirioglast pol sežnja visok bel kamen, katerega vrh predstavlja sliko čalme (turbana), a nad nogami je od iste strani ter iste vrste in slike, čevelj visok kamen. Pri isti priliki so nabavili tudi viseče svetilke, ki predstavljajo polumesec. Spočetka je gorelo samo na ponedeljke, četrte in petke po noči; kesneje pa je bilo po darežljivosti brebirskega stotnika Kozarca vsako noč zapaljeno. Gajbijev grob je ležal med Savo in mestom, kjer so vélika vrata. Tukaj je sezidana tudi kapelica pri vhodu v mesto. Pri vélikih vratih je stala v poprejšnjih časih straža, kateri so Turci delili znatne darove, kajti mislili so, da je postavljena radi groba. Navadno so odnašali s seboj z groba tudi malo prstí, katero so varovali kakor svetinjo, hvalili se ž njo in ji pripisovali raznovrstno moč in jakost.

Takó je bilo, dokler niso našinci osvojili Bosne in še dalje pomeknili meje turškega cesarstva, nego si jih je mislil Gajbija. Vérujejo li Turci še zdaj v preroške besede Gajbijeve? Na grob njegov pa se gotovo še dandanes pazi, kakor se je to godilo v prejšnjih časih, saj je tudi muhamedancem zagotovljena verska svoboda pod avstrijskim orlom.

Književna poročila.

IX.

Janežičeva slovenska slovnica.

Za srednje šole priredil in predelal *dr. Jakob Sket*, c. kr. profesor. Šesta predelana izdaja.
Cena 1 glđ. 30 kr. V Celovcu 1889. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

(Dalje.)

V spregalu gori (§ 172.) naj stopi namesto po-gorèn (-a, -o) zelen. Pri glagolu hotéti (itd. 2.) naj se dodá oblika opisovalnega deležnika: hotél, (-éla, -élo) ali htél, (-a, -o), ker se večkrat piše hotel, hotla, hotlo, kar je takó krivo, kakor: videl, vidla, vidlo; védel, védla, védlo. (Levstik, o. c. p. 71.) —

V spregalu hvali (§ 174.) stoji poleg oblike: hvalijo učé; izvestno z ozirom na pravilo, ki se nahaja v § 175., 1. in se glasi: »Prvotna kračja

oblika na *-e*, v sedanjiku 3. množinske osebe ohranila se je skoro le pri tistih glagolih, ki pred osebilom *í* naglašajo; na pr.: učim — učé, lovím — lové, sramotím — sramoté, pokorím — pokoré.* Levstik pa piše (o. c. p. 76.): »Die so schöne kurze Form der dritten Person der Mehrzahl lebt in einem grossen Theile Innerkrains bei allen Zeitwörtern dieser Klasse, so wie bei allen der dritten Klasse, noch kräftig fort; doch findet sie nicht die verdiente Würdigung in der Schriftsprache, welche nur betonte kurze Formen in dieser so wie in der III. Klasse leidet.«¹⁾ Jaz bi želel, da se poprimemo pravila: »V 3. množinski osebi imajo glagoli na *-em*, *-ejo* ali *-ó*, glagoli na *-im*, *-ijo* ali *-é*; to n. pr.: nesem, nesejo ali nesó, hvalim, hvalijo ali hvalé (hvále); in to velja tudi za glagole VI. vrste;²⁾ torej: gospodujem — gospodujejo ali gospodujó.* Takó si bomo tudi jako olajšali pravilo, po kojem se naj tvarja pridevni deležnik sedanjega časa. — Glagoli, pri katerih se *dj* in *tj* v trpno-preteklem deležniku radi blaglasja ali dvoumnosti ne topita, naj se vsi navedejo. Pisatelj navaja (p. 87.) le: čutiti, začuditi, netiti, postiti, razsvetiti, voditi, napotiti, usmrtiti. — Piše se tudi začujen;³⁾ večkrat sem bral tudi usmrčen, ne spominjam se pa, da bi bil bral iznenajen (nam. iznenadjen). V Sketovem slov. berilu za peti in šesti razred berem (str. 209.) »zavihtjeni«, Stritar sam pa piše »zavihteni«. (Zbr. sp. III. str. 249.); ktere pisave naj se poprimemo? O vseh teh stvareh treba jasnih pravil.

V § 175. naj se doda še 4. opomba, v koji se naj kratko omeni razloček med glagoli II. in IV. vrste: ran-iti (ran-a), prazn-iti (prazn-ik), pla-niti (pla-men), ri-ni-ti (ri-lec), mi-ni-ti (mé-na).⁴⁾

V spregalu pisa (§ 179.) želel bi, da se obliki: pisaje in pisajoč opustita in da se le v kaki opombici omeni, naj se ne rabita te dve obliki v pisnem jeziku. —

Levstik sodi o teh oblikah takó-le: »Diejenigen der zu dieser Abtheilung gehörigen Zeitwörter, welche nicht auch nebstbei nach der ersten Abtheilung abgewandelt werden, können somit auch die Mittelwörter der Gegenwart nicht nach der ersten Abtheilung bilden; daher sind die in der Schrift heut zu Tage allein üblichen Formen: klicaje, klicajóč; iskaje, iskajóč; lagaje, lagajóč u. s. w. unrichtig, aus Unkenntnis des Zeitwortes von Unwissenden in die Sprache hineingepfuscht,

¹⁾ V spregalu pleni ima Levstik: pléne (plenijo).

²⁾ Levstik (o. c. p. 93.) piše o tej obliki: »Die kurze Form der dritten Person der Mehrzahl der Gegenwart trifft man in älteren slovenischen Werken häufig«.

³⁾ »Začujena me Ana pogleda.« »Ljub. Zvon« 1889, p. 267.

⁴⁾ Glej Levstik, o. c. 79.

folglich der Abschaffung würdig.«¹⁾ Isto, kar sem navedel o oblikah pisaje in pisajóč, velja tudi o obliki kupovaje v spregalu: kupovja (§ 183.) — Želel bi torej, da se oblika kupovaje potisne v kako opombico z dodatkom, naj se ne rabi, in da se 1. opomba na str. 96. izpremeni morda tako-le: »Kračja oblika 3. množinske osebe sedanjega časa: kupujó, ki se nahaja pri starejših slovenskih pisateljih, začela se je tudi v novi slovenščini splošno rabiti (namesto; »izginila je v novi slovenščini iz splošne rabe.«) — »Jednako se prislovni deležnik sedanjega časa pravilno tvo.ri le na -é; krivo je torej pisati: kupovaje, gospodovaje, spričevaje namesto jedino pravilnih in prvotnih oblik: »k u p u j é, gospodujé, spričujé«; (namesto: »Jednako se je tudi deležnik sedanjega časa na -e večji del deležniku na -aje umaknil; zatorej se rado govori in piše: kupovaje, gospodovaje, spričevaje namesto prvotnih oblik: kupujé, gospodujé, spričuje«.)

O tem deležniku na -e piše Levstik:²⁾ »Die ausschliesslich zu empfehlende, in Steiermark und bei den ungarischen Slovenen auch im Volksmunde übliche Form des I. Mittelwortes der Gegenwart ist: darujé.«

V opombi a) § 184. naj bi se še dostavilo, da se sloveni večina glagolov na -ieren po VI. vrsti; naj se torej govori in piše: telegrafujem, recenzujem, protestujem, polemizujem itd. in ne: telegrafiram, recenziram, protestiram, polemiziram itd.; še bolje pa je, da se ogibljemo tujk, ako je le mogoče. —

Mnogokrat so se že javno³⁾ grajale oblike: zadostujem (nam. zadoščujem), izpolnujem (nam. izpolnjujem), pojasnujem (nam. pojašnjujem) itd. — Dotični pisatelj se lahko opraviči rekoč: »V slovnici ne najdem o tem nikjer jasnega pravila, v raznih listih in knjigah pa čitam vsak dan take in jednake oblike;« in istino bi govoril, kajti tudi v najnovejši slovnici ne najdem nikjer takega pravila. —

V § 185., v katerem se razpravlja vrstno stopnjevanje glagolov, dodalo bi se bilo pri točki d) lahko pravilo te-le vsebine: Pri glagolih IV. vrste, ki prehajajo v V. in IV. vrsto, pretvarja se vrstni samoglasnik i pred oscibiloma am in ujem v j ter se topi s predstoječimi soglasniki po istem načinu, kakor v trpno-preteklem deležniku; na pr.: hvali-ti — zahvaljam — zahvaljujem; misli-ti — premišljam (iz premsljam)⁴⁾ — premišljujem; oznan-ti — oznanjam — oznanjujem;⁵⁾ pojasni-ti — pojašnjujem;⁶⁾ svariti —

¹⁾ Levstik, o. c. p. 84 in 85.

²⁾ Levstik (o. c. p. 93); conf. »Ljublj. Zvon« l. 1888. p. 566.

³⁾ Glej na pr. »Ljublj. Zvon« l. 1888 p. 378.

⁴⁾ Conf. pošljem iz posljem.

⁵⁾ Sket piše: oznanovati.

⁶⁾ Conf. košnja, vožnja iz kos-nja, voz-nja.

posvarjujem. (Po *r* s predstoječim soglasnikom se opušča tudi tukaj *j*; torej: odobri-ti — odobrujem; ohrabri-ti — ohrabrujem; po-ostri-ti — po-ostrujem; potrdi-ti — potrjujem; uredi-ti — urejujem (ne uredujem); posodi-ti — posojam — posojujem; zasadi-ti — zasajam — zasajujem; posveti-ti — posvečam — posvečujem; krsti-ti — krščujem; zadosti-ti — zadoščam — zadoščujem; oprosti-ti — oproščam — oproščujem; zabi-ti — po-zabljam — zabljujem; ¹⁾ okrepi-ti — okrepljujem; oživi-ti — oživljam — oživljujem; spremi-ti — spremljam — spremljujem; ugasi-ti — ugašam — ugašujem; opazi-ti — opažam — opažujem; izобрази-ti — iz-obražam — izobražujem; reši-ti — rešujem; toži-ti — tožujem; taji-ti — za-tajujem. — Pri izimenskikh glagolih pa ter pri glagolih, ki se izvajajo iz glagolov drugih vrst, ostanejo dotični soglasniki pred osebilom ujem neizpremenjeni; torej: delo — delam — delujem; dar — darujem; gospod — gospodujem; kmet — kmetujem; zmrzniti — zmrzujem; očarati — očarujem; pisati — spisujem; kimati — pokimujem; metati — premetujem; kazati — pokazujem. Razločuj: praznujem (ich feiere) od prazn (prazn-ik) in izpražnjujem od izprazniti. Obliki: kupujem in škodujem sta ali izjemi, ali pa se morata izvajati od samostavnikov: škoda, kup. —

Med glagoli, ki se spregajo brez osnovnega samoglasnika, navaja pisatelj le glagole: dam, vem, jem in sem; glagola bom in grem pa omenja le kot skrčeni obliki pri II. razredi I. vrste. Meni pisatelj s to novotarijo ni ustregel, ker se mi vidi bolje in pravilneje, da se omenjena glagola — vsaj obliki bom in grem — razpravljata, kakor je bila dosedaj navada pri spregi brez osnovnega samoglasnika. — Pisatelj navaja oblike: bota, bote; data, date; veta, vete; nadalje: bojo, dajo, vejo, jejo ne da bi omenil, naj se te oblike v pisnem jeziku ne rabijo.²⁾

V § 191. naj v stavku: »Predpretekli čas tvarjamo večinoma le od dovršnih glagolov« opusti beseda: »večinoma«. —

V § 192. naj se v opombi razloži besedica »bi« ter omeni, da ima glagol sem, biti le jedno pogojnikovo obliko, namreč: bil bi.

V § 193. naj se razloži besedica n a j.³⁾ — Ker se že omenja, da

¹⁾ Miklošič »Gramm. IV.« pg. 333.: me domá zabljujejo.

²⁾ Levstik piše o teh oblikah: »Ganz verwerflich jedoch sind die zwar auch üblichen, aber kraftlosen Formen: dájo, jéjo, véjo so wie auch gréjo« (o. c. p. 100.) »Die Formen: bóta, bóte statt: bódeta, bódete oder: bósta, bóste sind so falsch als: dáta, véta, jéta statt: dásta, vésta, jésta. Von der auch nicht zu billigenden Form: bójo statt: bódo gilt das nemliche, was im § 75, Anmerkung e) über dájo, véjo, jéjo, gréjo statt: dadé, vedó, jedé, gredó gesagt worden ist« (o. c. p. 109.) —

³⁾ Glej Šuman, o. c. § 272. Opomb.: Na Koroškem, vsaj v beljaški okolici, se skoro izključljivo rabi glagol nehati (skrčeno nati) v vseh oblikah namesto dovoliti. Mati mi ne nehajo (najo), niso nehali (nali), ne bodo nehali (nali), ne bi nehali (nali) igrati

želevnik nima druge osebe, naj se še dodá, da se ta oblika nadomešča z velevnikom; isto takó naj se pri velevniku (§ 154.), kjer manjka tretja oseba v dvojini in množini, v opombi omeni, da se te obliki nadomeščata z želevnikom. —

Med primeri za želevnik (p. 107.) čitam tudi stavek: »Šel naj vsak sam bo skoz življenja zmede.« (Preš.); pri Janežiči se ta stavek ne nahaja. — Ta stavek je popolnoma neumesten, kajti »šel naj bo« bi bil želevnik prihodnjega časa; slovenščina pa ima le želevnik sedanjega časa, ki nam rabi tudi za pretekli čas. Tako uči Šolar.¹⁾ Še neumestnejši pa je ta stavek med primeri za želevnik, ker ga je pisatelj že navedel v § 131., kjer mu je besedica naj dvojniski roditeljski osebne zaimka namesto *naji* = *naju*. — Tam se bere: »Šel náj (naju) vsak sám bo skoz življénja zméde.« (Preš.)²⁾ —

V opombi: »Pomožnik sem, biti glasi se v želevniku: naj bom (bodem), naj bo (bode) ali včasih tudi: naj sem, naj je itd.« naj se na mesto »ali včasih« tudi postavi: »nikdar«.³⁾

Ker se beseda blagor dandanes še splošno rabi kot samostavnik — imamo celó knjigo z naslovom »Osmero blagrov« — želel bi, da se v § 208. A. a) pri tej besedi omeni, da se ne sme rabiti kot samostavnik.⁴⁾

Toliko o prvih dveh delih te knjige.

Jos. Lendovšek.

(Dalje prihodnjič.)

— Slomšek je tudi rabil ta glagol v istem pomenu; glej: Blaže in Nežica p. 15. (so nali poskušati) ib. p. 21. (so nali priti); ibid. p. 53 (dobra gospodinja ne na); ibid. p. 101. (ne najte, da bi se vaši podložni pohujšali); takó tudi: Morem p. 30., 132., 135., 139 itd.

¹⁾ Šolar, Die Tempora und Modi im Slovenischen mit Rücksicht auf das Deutsche und die classischen Sprachen. Neunter Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums in Görz. 1858. p. 24.: »Zu beachten ist hierbei, dass auch fürs Präteritum nur diese Form des Concessivs gebraucht wird. J. B. Vi ste pa dnas pozno vstali! — Naj vstanem To nam je včerej nekdo lepe reči od vas pravil. — Naj jih pravi, kaj pa je za to.« —

²⁾ Besedni red v tem verzu je pisatelj svojevoljno izpremenil, vsaj v izdaji Prešernovih pesmij, kojo sta priredila Jurčič in Stritar, slóve ta verz tako-le: »Vsak sam naj šel bo skoz življenja zmede;« meni bi prijal ta besedni red: »Vsak naj šel sam bo skoz življenja zmede.«

³⁾ Takó uči Šolar (o. c. p. 24: »Das Verbum biti sein hat im Opt. I. naj bom, nie: naj sem.« —

⁴⁾ Levstik (o. c. p. 140. in 141.) piše: »Altslovenish ist: blagože Heil! Aus blagor hat das Volk in Unterkrain gebildet: koga blagrováti und: komu blágore und blagorcè delíti, jemanden glücklich preisen eigentlich: zu jemanden blágor sagen. Vergleiche damit das serbische bogoraditi betteln, weil die Bettler zu sagen pflegen: dajte Boga radi, gebet um Gottes willen. Blágor an sich selbst aber ist und kann durchaus kein Nennwort sein, wie es die slovenische Schriftsprache falsch für: Wolstand, Gedeihen u. s. w. gebraucht; das Volk weiss nichts davon, und es ist dies gerade so gegen den Geist der Sprache, als wenn man das bezüglichliche Fürwort: kákor zum Nennwort: kákor, kákra (wie: blágor, blágra) stempeln wollte, um dadurch das, was man »Beschaffenh eit (Qualität) nennt, zu bezeichnen.«

da kjer gine narodna pesem, tam se narod — potujčuje. To se godi še posebno lahko med Slovenci, ki smo majhen narod in močno izpostavljeni tujemu vplivu. Srce boli rodoljuba, ko vidi, kakó se vedno bolj poizgublja med prostim ljudstvom prava narodna pesem. Kažimo torej narodu lepoto in vrednost njegovih pesmij, oduševljujmo ga za domače petje in pospešujmo razširjanje narodne glasbe — s tem storimo za obstanek in razvoj naroda našega več, nego dolgi članki ali puhli govori. Ako ima sploh petje neko moč, nek neizrečen vpliv na človeški duh, ima ga še v večji méri narodna pesem. Ali ni človek najnavdušenejši, kadar sliši peti v družbi ali pri kaki veselici kako n á r o d n o pesem? Ali ne vzkipí človeku srce, če mu zazvené na uho godbeni glasovi kake znane d o m a č e pesmi? Trditi je smeti, da je to sila, ki človeka blaži, srce ogreva za domovino, budí ljubezen do máterinega jezika in se stavlja v bran potujčevanju. Narodu ugaja to, kar je v narodnem duhu, kar se prilega njegovim čutom in nazorom. Dajmo torej narodu takih pesmij, ki so se porodile v njem samem. Učimo se kaj tudi od naših sosedov. Nemci znajo ceniti narodno pesem. V vseh oblikah, za petje in razne instrumente so jih priredili, povsod nabirali in izdajali — a ljudstvo jih je vzprejelo z veseljem. Zdelo se je nekaj novega, dasi je prišlo iz naroda. Veščaki so jih opilili in priredili v lepih oblikah takó, da so se umilile in prikupile prostemu ljudstvu, kakor izobražencem.

Ravno to je storil med drugimi gosp. Kuba, kar se dostaje slovanske narodne pesmi. On želí ohraniti in očistiti narodno petje ter odpraviti tuj plevél. Spravil je pesmi v lepe oblike in jih upravljal različno, n. pr. za moške in ženske glasove, za samospeve in samó za klavir. Tu dobí vsak, kar in kakor mu najbolje ugaja. Saj pa zna tudi priredbo takó pogoditi, da se skladba mora prikupiti. Iz préproste melodije ustvari z glasovi ali pa s spremljevanjem klavirja košček, ki seza človeku do srca.

Res, pravi veščak se je lotil tega znamenitega podjetja! Zató pa tudi hvalijo njegovo delo slovanski in drugi glasbeniki. In kakor so vzbudile veliko pozornost pesmi drugih narodov slovanskih v tej zbirki, kakor se čudom čudimo njih lepoti in originalnosti, jednako nam je smeti pričakovati tudi kar se tiče slovenskih pesmij.

V treh snopičih, katere imamo pred sabo, podal nam je izdajatelj, kakor smo že rekli, 50 različno prirejenih pesmij slovenskih. Nekaj jih je bilo že tu pa tam objavljenih, večina jih je pa iz samih zapiskov Kubovih. Nabral jih je bil namreč lani, potujé po slovenskih krajinah. Nekaterih mi je posebno omeniti, ker se odlikujejo po krepkem izrazu, lepi melodiji in izvrstni harmonizaciji.¹⁾

¹⁾ Tekst je najprej v češkem prevodu, potem pa v slovenskem originalu.

Izmed zborov omenjam: »Po jezeru bliz' Triglava,« — »Kaj pa ti, pobič?« — »Saj sem ti pravil mnogokrat,« — »Štirje fantje igrajo,« — »Men' vse eno je!« — »Slišala sem tička pet,« — »Fantje se zbirajo,« — »Prišle so mačke z mačkami,« — »V nedeljo jutro vstala bom.« Dalje samospevi s spremljevanjem klavirja, ki je vzorno napravljeno: »Ko b' sodov ne b'lo,« — »Majolka, bod' pozdravljena!« — »Dol' za turškim gričem,« — »Solnce je šlo za goro,« — »Bom šeu na planin'ce.« Sicer pa je vsaka pesem prirejena tudi samó za klavir in nekatere celó le za klavir. Izmed poslednjih nam je omeniti: »Eno petje sem slišal,« — »Tlaka m' je ukazana,« — »Bod' moja,« — »Oh, kaj se boš jokala?« — »Hvaljen bodi Jezus Kristus!« — »Oj, ta soldaški boben,« — »Pij, pij, saj ga 'mamo več!«

Omenjene pesmi se morajo prikupiti vsakomu. Ne le, da ugajajo ušesu, temveč se z a j o t u d i v s r c e. Radost in toga, šala in resnost veje iz njih.

Hvaležni bi morali biti gosp. izdajatelju, da nam podaje národne pesmi v takó krasnih oblikah in da širi bisere slovanskih pesmij med svet. Hvaležnost bi imeli pokazati s tem, da ga z o b i l i m n á r o č e v a n j e m podpiramo v težavnem tem podjetji. Nobena čitalnica, nobeno bralno ali pevsko društvo bi ne smelo biti brez tega dela. Pomislimo, da potuje gosp. Kuba od dežele do dežele, rekel bi, od vasí do vasí, da nabira med ljudstvom pesmi, kar pač ni takó lahko. Domá mora potem nabrano gradivo urejati in pripravljati za tisek, kar zahteva zopet mnogo truda. Napósled pa treba tudi mnogo novcev za izdajanje in tisek takó velikega dela. Ako se trudi gosp. izdajatelj toliko za našo čast in korist, hočemo li zahtevati, da bi trpel vrhu tega še gmotno izgubo? — In vendar beremo v zadnjem snopiči, d a s e j a k o m a l o n a r o č u j e n a t o i z v r s t n o d e l o. Ako ne dobí več naročnikov, siljen bo ustaviti izdajanje. To pač ni častno, to pač ni hvaležnost! Ni dovolj, da hvalimo nabiratelja in delo njegovo, dolžnost nam je delo tudi razširjati in kupovati.

Res, da se ne more naročiti vsak posameznik na ves zbornik, prav bi pa bilo, da Slovenci pridno kupujemo vsaj ó n e s n o p i č e, ki prinašajo slovenske pesmi. Vseh bode osem, a vsak stojí s poštnino vred samó 40 kr. Naročila se izvršujo le za gotovino. Predplačuje se na kolikor snopičev kdo hoče in katere hoče. (Naslov: Ludvik Kuba v Poděbradech, Čechý.)

H. V.

Književna poročila.

XII.

Janežičeva slovenska slovnica.

Za srednje šole priredil in predelal dr. Jakob Sket, c. kr. profesor. Šesta predelana izdaja. Cena 1 gld. 30 kr. V Celovcu 1889. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

(Dalje.)

Za tretji del slovnice je ohranil pisatelj Janežičev izraz »skladje«, Šuman imenuje ta del v veliki slovnici »besedotvoritev«, v mali pa »slovo-tvorje«. Štrekelj¹⁾ je nasvetoval za ta nauk »osnovstvo« ali »debloslovje«; zadnjega poznamenovanja se je poprijel tudi Kermavner v »Latinski slov-nici«. Pred vsem je potrebno, da termini že sami ob sebi kolikor toliko izražajo, o čem se govori v dotičnem oddelku; učenec, ki bere ali sliši termin, mora si biti že v svesti, kaj ta termin pomenja, česa se mu je učiti v tem oddelku slovnice. Tega glavnega pogoja dobrega termina pa po-grešam pri izrazu »skladje«; zategadelj bi želel, da se uvede tudi v slo-venske slovnice morda izraz »debloslovje«. — S terminom je pridržal pi-satelj z nekaterimi izpremembami Janežičevo razdelitev tega nauka; razpravlja torej pri izpeljavi samostalnikov priponke, ali kakor jih pisatelj imenuje »obrazila« I. za osebe po njih rodu, opraviilu in svojstvu, II. za dejanja z ozirom ali brez ozira na način ali učinek, III. za shrambe, prostore in pla-nišča, IV. za snovi, iz katerih, ter orodja in pomagala, s katerimi se kaj dela, V. za kakovost in čegavost, družbe in stanove, VI. za množine ali skupne obilnosti in še posebej »menjšalna obrazila«. Meni se vidi ta raz-delitev jako malo praktična, ker se mora jedna in ista priponka mnogokrat ponavljati. Tako se na pr. omenja priponka *-ica* na osmerih stranéh (p. 121, 122, 123, 124, 126, 127, 138, 139), in še se ne pové, kaj pomenja, n. pr. v besedah: lisica, desnica, okolica itd. Priponka *-je* (*-ije*) omenja se trikrat (p. 123, 126, 129.) in še ni razloženo, kaj pomenja n. pr. v be-sedah veselje, obilje; isto velja o priponki *-ina* (p. 127, 128, 129.) in n. pr. o besedi deklina. Bi li ne bilo bolje, da se vsaka priponka le jedenkrat imenuje in na primerih razloži, kako različnega pomena so besede sestav-ljene s to priponko? Nadalje pogrešamo marsikaj v tem delu, dasi se raz-pravlja na 44 stranéh (p. 120—164). Tako se n. pr. o končnici *-izé* navaja le, da zaznamuje osebe; kaj pa je n. pr. z besedami: travnik, praznik, ne-urnik, glavnik, dimnik, mejnik itd. Kako si naj razlagamo n. pr. besede: navijač (Uhrschlüssel), oterač (Handtuch), petek, napredek, popek, kravišče (elende Kuh), zelišče (planta), gódišče (annus), krastača, bedača, podčepnja,

¹⁾ V „Ljublj. Zvonu“ l. 1885. p. 118.

krošnja, mošnja, bukev, redkev, cerkev itd.? O vseh teh in še mnogih drugih besedah zamán iščemo pojasnila v slovnici naši.

Debloslovje je jako važno, zlasti dandanes, ko se tako rade kujejo nove besede in je zmešnjava gledé pravopisa tolika. Neizogibno potrebno je torej, da se debloslovje materinščini dostojno uči na naših srednjih šolah. Žal pa moramo priznati, da se dandanes, kar se dostaje debloslovja, na naših srednjih šolah nič ali le malo doseže. Ne mislim pa, da je temu krivo to, ker je ta nauk, kakor trdi Štrekelj (l. c.), za srednje šole sploh pretežak. Tudi težek nauk se lahko uči, ako je tvarina dobro in pametno razvrščena: »qui bene distinguit, bene docet«. Tudi to, da je glasoslovje premalo utrjeno, ne sme dati povoda, da bi se debloslovje preziralo, ampak nasprotno naj se baš pri debloslovji glasoslovje razširi in utrdi. Samo ob sebi pa se razumeva, da se mora debloslovje na srednjih šolah učiti le po induktivni metodi. Po moji misli naj bi se ta nauk razvrstil nekako tako-le: ¹⁾ Najprej se naj na primerih kratko razložijo najvažnejši pojmi: koren, deblo, priponke (prvotne in drugotne), razloček med končnicami (sklonili in osebili) ter priponkami, kaj je izkorensko, izglagolsko, izimensko ime, kaj so korenski, izimenski, izglagolski glagoli, kako se imena sestavljajo, kaj je sklopek, kaj sestava itd. Na to naj se omenijo vse one stvari, koje so učencem že znane iz oblikoslovja; v mislih imam zaimenske korene, glagolske vrste, priponke deležnikov, števnikov itd. Po tem naj se navedejo po abecednem ali po onem redu, ki ga ima Miklošič, vse najvažnejše priponke, s kojimi tvarjamo samostalnike. Priponke naj se prav debelo tiskajo; priponkam naj nasledujejo najprej primeri, razvrščeni po pomenu, ki ga imajo imena tvorjena z dotično priponko, in potem se naj stoprav dodá pravilo, ki si ga učenec že sam lahko posname iz navedenih primerov. Kjer priponka provzročuje kako izpremembo soglasnikov, naj se vselej opozori na dotično pravilo v glasoslovji. Po istem načinu naj se razpravljajo tudi priponke, s kojimi tvarjamo pridevnike. ²⁾ Na to pridi pouk o sestavljenih imenih. —

Jako bi se olajšal pouk o priponkah, ako bi se naredil tabelaren pregled vseh priponk po njih pomenu. Tudi o besednih družinah ali skupinah (Wortfamilien) naj bi se izpregovorila kaka beseda. — Toliko sem si dovolil le mimogredé omeniti, da objavim svojo željo in skromno misel, kako bi se morda dal primerneje razvrstiti in olajšati izvestno najtežji del slovnice slovenske.

¹⁾ Jako obžalujem, da nisem dobil dosedaj v roke poljske slovnice od Poplińskiego (Grammatik der polnischen Sprache. 7. Aufl. Thorn 1881.) v kateri je prof. Władysław Nehring spisal nauk ob osnovah in pokazal, kakor trdi Štrekelj (l. c.), slovenskim slovníčarjem pravi pot, po katerem jim je hoditi v tem oziru. —

²⁾ Te priponke naj se razpravljajo v posebnem oddelku in ne zajedno s priponkami, s kojimi tvarjamo samostavnike, ker je to pregledneje in ker se ista razvrstitev nahaja tudi v nemški, latinski in grški slovnici.

Priznati moram, da je Sket v tem delu slovnice marsikaj izpustil in preuredil, kar v Janežičevi slovnici ni bilo umestno, in dodal, česar ni omenjal Janežič. Tako je izpustil v § 249. Janežičeve slovnice točko a) ter ves § 250., kjer govori Janežič o glasovni vikšavi, oziroma ob onih besedah, ki so neki prirastle naravnost iz glagolskih korenin brez zunanje natike. In to po vsi pravici, kajti Miklošič (Vergl. Gr. II. p. 1.) uči: »Aus blossen wurzeln bestehende nominalstämme besitzt das slavische nicht.« Namesto tega pa je dodal v § 210. (Jan. 251.) dva odstavka, v kojih razpravlja pritiklino ũ, ki se je pri moških samostalnikih v slovenščini obrusila, dočim še pri ženskih in srednjih samostalnikih živi v končnicah -a in -o. Zamenil je Janežičevo priponko -elj s pravilno -telj, istotako -ev, -va s -tev, -tva. Prav dobro je preuredil odstavek o priponki -ija (p. 125.). Združil je menjšalna obrazila, katera razpravlja Janežič v §§ 258., 259., 268 in 272. v jedini § 224. Vse te in še nekatere druge preuredbe so knjigi izvestno na korist, želeli bi le bilo, da bi bil pisatelj še več opilil in preuredil. Tako uči (p. 121.): »ač pomenja, če se pritakne deblu nedovršnih glagolov, moške osebe, ki se pečajo s tém, kar glagol razodeva, n. pr.: baháč, beráč, jaháč, kopáč itd.« To pravilo je nepopolno in nepravilno. Nepopolno je, ker se ta priponka tudi pritika samostalnikom; n. pr.: bradáč, bikáč (verstockter Mensch), nosáč itd. Nepravilno je, ker se ne pritika -áč deblu nedovršnih glagolov, ampak -č (čj) nedoločnikovemu deblu; torej baha-ti, baha-č; jaha-ti, jaha-č, kopa-ti, kopa-č itd. Razločevati nam je namreč med priponkama -č (-čj) in -áč (-áčj); prvo imamo n. pr. v besedah: baháč, jaháč, kopáč, bič, dráč, mlatič, ribič, slávič itd., drugo n. pr. v besedah: barusáč, bradáč, brentáč, gostáč, grbáč, klunjáč itd.¹⁾ —

Pri priponki -aj pravi pisatelj, da kaže b) na ločila v slovnici, n. pr. klicáj, vezáj, vprašáj; c) na daljavo med dvema ali več stvarmi, n. pr. lučáj, skokáj, stežáj, streljáj, tečaj. Kako se to ujema z naslovom tega oddelka: »Obrazila za osebe po njih rodu, opraviu in lastnosti«? Ista nedoslednost se nahaja pri priponki -ák, kjer se navajajo pod b) samci v živalstvu in pod c) popirnatí denar, pa tudi snoví.

Priponka -ak (p. 121.) bi se morala razločevati od priponke -jak, da more učenec razumeti mehčanje soglasnikov; isto velja o priponkah -an in -jan (p. 122.), -ava in -java (p. 125.). Pisatelj piše: mestjan, mestjanka; Janežič je imel: meščan, meščanka, kar je pravilneje. —

Pri priponki -aš (p. 122.) je pisatelj po nepotrebnem izpustil Janežičev dostavek: »včasí se menja s končnico -až: kočijaž.«

¹⁾ Glej Miklošič o. c. p. 328 sq. in p. 332 sq.

Pri priponki -ec (p. 123.) je pisatelj izpremenil pravilo pod c). Pri Janežiči slóve: »Kedar hoče (slovenščina) imenovati delajoče osebe, prideva to končnico glagolski koreniki ali osnovi, zev pa zatika v odprtih zlogih z glasnikom *v*; n. pr. brivec, godec, jedec, jezdec, kosec, pevec, . . . delavec, igravec, morivec, pisavec itd.« Sket pa piše: »Kedar se hoče imenovati delajoča oseba, prideva se to obrazilo glagolski koreniki ali tvorno-preteklemu deležniku; na pr.: brivec, godec, jedec, jezdec, pevec, delavec (nam. delalec), igravec, morilec, pisavec itd.« Zakaj delavec, a igralec? Sploh še ni dognano, kaj je pravilno. Škrabec pravi nekje v »Cvetji«, da se na -lec po pravici pišejo le-te besede: palec, pogorelec, tkalec, stolec, kolec; vse druge podobne pa le na -vec: delavec, vladavec, oznanjevavec itd.« Šuman v manjši slovnici (p. 109.) uči: »Besede delavec, bajavec, plezavec i. e. gredo ali na prilog *delav, ali je *v* vrinek.« Miklošič (o. c p. 308. sq.) tudi piše: bajavec, delavec, gatavec, igravec, jacavec, lajavec, maščevavec, plezavec, posnemavec, prilizavec, prodavec, sejavec, a strelec, kolec, cêlec (ganzes osterei), mulec, mrlec (leiche), prišlci (pranser bei hochzeiten), pogorelec (prov. abbrandler), smelec (homo audax), vrelec (scaturigo), vrtelec, zdolec (westwind). Kakor se vidi iz tega, treba bo, da se v tej točki porazumemo. Po misli moji so oblike na -vec pravilnejše.

(Konec prih.)

L I S T E K.

Levstikov spomenik v Velikih Laščah so odkrili dne 11. avgusta t. l. po programu, ki smo ga objavili v zadnjem listu. Udeležba narodnih društev in slovenskega razumništva iz vseh slovenskih mest, kakor tudi preprostega národa iz bližnje okolice, bila je ogromna, vendar se je izvršila vsa slavnost v najlepšem redu. Slavnostni govor je govoril g. *Janko Kersnik*. Spomenik stoji na trgu pred farno cerkvijo. Nad dvema ploščama se vzdiga 1 m visoka kocka in nad to $4\frac{1}{2}$ m visoka štirioglata piramida. Napisi, vzeti iz Levstikovih in Stritarjevih pesmij, slovejo takó:

Spredej:

LEVSTIKU
NAROD SLOVENSKI
1889.

Na levi:

*Iz malega zaklada ti v narodí,
Sezidal si poslopje veličansko;
Ti luči si rodítelj in svobodí,
Jeziku Ti imé si dal slovansko!*

Na desni:

*Ko zvede luč, poprej nikoli znane,
Prisvetil nam Tvoj duh je iz noči!*

V »dodatku« (24—26) podaja Miklošič nekoliko opomenj o glasoslovnih izpremembah, ki se vrše na besedah, vzprejetih v turščino iz slovanščine, rumunščine in ogrščine. Na str. 25. piše: »In *fanèla* Flanel ist der zweite Consonant ausgefallen.« Mogoče se mi zdi, da so Turki to besedo vzprejeli že v tej obliki in to iz italijansščine; prim. benečanski *fanèla* albagio, panno lano grossolano; *fanèla fina*, flanela o frenella, pannina bianca leggera, tessuta di lana fina; flanela d' Inghiltera (Boerio, o. c. 260). Tudi furlanščina jo pozná v obliki brez *l*^a: *fanèle* flanela, frenella; panno lano di tessitura poco serrata. Se ne fanno per lo più camiciuole; camiciuola (Pirona, Vocabulario friul. 153). V pomenu ‚camiciuola‘ so besedo vzprejeli od Furlanov tudi goriški Slovenci: *fanèla* Kamisol.

Da je to delce vredno najboljšega priporočila strokovnjakom, pač ni treba pri Miklošiči še posebe poudarjati.

Na Dunaji, dné 16. septembra 1889.

Dr. K. Štrekelj.

XVII.

Janežičeva slovenska slovnica.

Za srednje šole priredil in predelal *dr. Jakob Sket*, c. kr. profesor. Šesta predelana izdaja.

Cena 1 gl. 30 kr. V Celovcu 1889. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

(Dalje.)

Pri priponki -ič (p. 123. sq.) bi se lahko v kaki opombici omenilo, da Srbi in Hrvati pišejo -ić. [Marsikateri bi rad vedel, kako se razločujeta č in ć. ¹⁾ Točko c), v kateri razlaga Janežič besede berič, dedič, mlatič, poganjič, ribič, je Sket izpustil, ako prav slutim, zategadelj, ker te besede nimajo priponke -ič, ampak -ć, kakor uči Miklošič (l. c. p. 329.).

Pri priponki -išče (p. 126.) omenja pisatelj sicer v opombi, da se naj ne piše -iše; a dobro bi bilo dostaviti, da je le -išče pravilno, ker je nastalo iz -iske.

V Janežičevem pravilu o priponki -ilo (-alo, -elo, -lo) (Janežičeva slov. p. 122. Sketova p. 127.) je pisatelj le nebistvene stvari izpremenil; in vendar se je ravnati po Miklošiči (l. c. p. 96. sq.), ki pozna le priponko -lo; torej: hladilo, kaza-lo, ome-lo, ne hlad-ilo, kaz-alo, om-elo.

Pisatelj navaja po Janežiči priponki -ba (p. 124.) in -oba (p. 158.). Miklošič pozna le priponko -ba, ki je prvotna (primär) in drugotno (se-

¹⁾ V Oblak, ocenjuje Sketovo knjigo v listku „Slov. Nar.“, pograša tudi opombo na 14. strani Janežičeve slovnice, kjer poizvemo, da živi tudi med Slovenci glas ć.

cundär); prvotna v besedah bramba, pogodba, služba itd. ¹⁾; drugotna n. pr. v besedah grdoba, zvestoba, gnjiloba ²⁾, lenoba itd.

Umestno se mi zdi, da bi se pri tej priponki v kaki opombici razložila beseda slovó v zvezah slovó dati, vzeti, jemati. ³⁾

Tudi priponki *-ost* in *-ota* v § 215. glasita se po Miklošiči (o. c. p. 162. in 169.) le *-st* (*stb*) in *-ta*. Prva ne zrašča le s pridevniki, ampak tudi s samostalniki; n. pr.: bolest. Omeniti bi se moralo, da se nahaja zraven končnice *-ost* tudi *-ast*; n. pr.: božjast, lomast, svojast (Mikl. o. c. p. 170.). Priponka *-ta* je prvotna; n. pr.: vrsta, četa, krasta, nevesta, peta itd. ali drugotna in zrašča a) s samostavniki: grehota, robota, sramota, strahota, togota; b) s pridevniki: gluhota, dobrota, dragota, lepota itd. (Miklošič o. c. p. 164.). —

Obrazila *-oča* (p. 128.) bi jaz ne navajal posebej, ampak le pri priponki *-ta* omenil, da se zraven *-ta* nahaja tudi *-tja*; torej čisto-*ta* ali čisto-*ča* (iz čisto *tja*), (Primeri *-ak*, *-jak*; *-an*, *-jan*, *-ava*, *-java*). —

Pri priponki *-stvo* (p. 129.) bi se moralo opozoriti na pravilo, po katerem se izpreminjajo, oziroma razložiti, kako se izpreminjajo soglasniki pred to priponko; n. pr. kako nastane človeštvo iz človek *-stvo*; uboštvo iz ubog *-stvo*, društvo iz drug *-stvo*, kovaštvo iz kovač *-stvo*, moštvo iz mož *-stvo*, viteštvo iz vitez *-stvo*, nemštvo iz neme *-stvo*; bogastvo iz bogat *-stvo*, a gospodstvo. Le tako se more glasoslovje utrditi. —

Priponka *-ád* (§ 216.) glasi se tudi *-jad*. (Mik. o. c. p. 209.)

Priponke *-ija* bi jaz z ozirom na 2. opombo p. 125. tukaj več ne omenjal ali vsaj le opozoril na óno opombo. —

Priponki *-je* (p. 129.) mora se dostaviti »prvotno *-ije*«, kakor je to storil pisatelj p. 126.; tako si učenec lahko tolmači, zakaj se piše cvetje, ne cveče, listje ne lišče, šibje ne šiblje; trsje ne tršje itd. —

V obraževanju tujih svojjskih imen (§§ 217. in 218.) nisem zapazil bistvenih izprememb; le boljše in pregledneje je razvrščena tvarina v novi izdaji. V Janežičevi slovnici (§ 262. 2. a) nahaja se med primeri tudi Minos (Minōis) = Minoj. Sket je ta primer izpustil, ker se ne ujema popolnoma z dotičnim pravilom. Bolje bi bil storil, da je omenil v opombi, kako se sloveni Minos. Tudi pogrešam navodilo, kako nam je sloveniti grška imena na *-ō*; n. pr. Sappho.

¹⁾ Tu omenja Miklošič: „falsch ist iznajdba“

²⁾ Tako piše Miklošič (o. c. p. 216.); Sket piše gnjiloba; kaj je pravilneje?

³⁾ Miklošič (o. c. p. 216.) uči: „slovó in redensarten wie slovo dati, vzeti, jemati, steht für slobó, das die ungr. Slovenen sprechen, von sloba, das wieder für svoba steht: das thema ist su in svoj; svoba, sloba bedeutet daher libertas: so ist das wort zu deuten trotz s slovesom cum venia. meg.“

V § 218. 4. dostavil je pisatelj: »Vendar Brundisium = Brundizij«. Umestno bi bilo, da je v opombi dostavil, da slovenimo tudi obča imena (appellativa) s končnico -um (ov), izpreminjaje ta zlog v -ij: na pr. gymnasium = gimnazij, museum = muzej, conservatorium = konservatorij, polytechnicum = politehnik; da pa pišemo tudi gimnazija, politehnika, kakor Latium = Lacija, Regium = Regija. —

Pri priponki -ji, -ja, -je (p. 132.) bi se moralo razložiti, zakaj se piše gadji a goveji, kozji a knežji, pesji ne pešji, kako nastane detečji itd. — Omeniti bi se moralo, da nam je razločevati med priponkama -ji (-ja, -je) in -iji (-ija, -ije). — Res je, da trdi sam Miklošič: »Die scheidung zwischen den bildungen durch ij von den durch j ist schwierig; ¹⁾, a vendar je treba to razliko omeniti, da učenec ve, zakaj se v jednom slučaju soglasniki izpreminjajo, v drugem pa ne.

Pohvalno mi je omeniti, da so pri priponki -ski (p. 133. in 134.) glasovna pravila jako dobro razložena. —

Pri priponki -ast (§ 221.) se mora razložiti, zakaj se izpreminja c v č; n. pr. srce — srčast, jajce — jajčast; istotako je treba pri priponki -av omeniti, zakaj se piše krasta — krastav, a rast — raščav. ²⁾

Pri priponki -en, na, -no (p. 135) pogrešam pravilo, da se izpreminjajo goltniki in sikavec c pred to priponko v dotične šumnike: dolg — dolžen, sok — sočen, greh — grešen, srce — srčen, ter da se nom. sing. masc. tudi glasi srčán, dolžán, strašán itd., kar se opira na pravilo, da se je ojačil stsl. i (h) deloma tudi v a. ³⁾

Pri priponki -iv, -iva, -ivo (p. 135.) navajajo se tudi primeri s priponkama -njiv in -ljiv: laž — lažnjiv, milost — milostljiv, prah — prašljiv, škoda — škodljiv, ne da bi se te priponki posebej imenovali. — Tudi bi bilo dobro razložiti, zakaj se naj piše ljubezniv, ne ljubeznjiv, ker se rabita dandanes obe obliki. —

Pri priponki -nji, -nja, -nje (p. 135.) pogrešam zopet glasovno pravilo; tudi pri priponki -én, -éna, -éno (p. 136.) se ne vé, zakaj se piše kost — koščén ⁴⁾, a prst — prsten.

Pri priponki -en, -na, -no (p. 137.) naj bi se pri točki c) v opombi opozorilo na razliko med trpnim deležnikom in pridevnikom na -en: učén, -éna, éno in účen, -čna, -čno, doséžen, -ena, -eno in doséžen, -žna, -žno, podložén, -éna, -éno in podlóžen, -žna, -žno itd. —

Po vzgledu nemške Willomitzerjeve slovnice je dodal pisatelj tudi poglavje o besedah tujega izvira. To je knjigi izvestno na korist. Želel bi, da

¹⁾ Miklošič o. c. p. 62.

²⁾ Miklošič o. c. p. 220 uči: „Manchmal tritt jav für av ein.“

³⁾ Glej mojo opazko p. 373. ⁴⁾ Miklošič (o. c. p. 128.) piše: kosten.

bi bil pisatelj omenil razliko med tujkami (Fremdwörter), izposojenkami (Lehnwörter) in besedami, ki so skupnega indoevropskega porekla, ter da bi bil dodal najglavnejša glasovna pravila, po kojih so dobile tujke domačo obliko. —

Rad priznavam, da je pisatelj s tem poglavjem zamašil vrzel v slovnici slovenski; a še večjo zaslugo bi si bil pridobil, da je dodal tudi poglavje o najdebelejših germanizmih, ki se žal še dandanes šopirijo po listih in knjigah slovenskih. Omogočil bi bil, da se vendar že lotimo dela, na koje je pozival Slovence že Koseski z znanimi besedami:

„Jezik očistiti peg, opiliti gladko mu rujo,
Kar je najetega v njem, dajte sosedu nazaj.“¹⁾ —

(Konec prihodnjič.)

L I S T E K.

Biblijografija slovenska. Pod tem naslovom hočemo odsiej naznanjati vse nove knjige slovenske, ki se pošiljajo uredništvu našemu; o vašnejših izmed njih bomo o priliki obširneje poročali.

— Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku I. zvezek: *Kazenski zakon o hudodelstvih, pregreških in prestopkih z dne 27. maja 1852., št. 117. drž. zakonika z dodanim tiskovnim zakonom z dne 27. decembra 1862., št. 6. drž. zak. ex 1863 in drugimi novejšimi zakoni kazensko-pravnega obsega.* Izdalo društvo »Pravnik«. Natisnila in založila »Narodna Tiskarna« v Ljubljani 1889, 8, 426 str. Cena v platno vezanemu zvezku 3 gld. (po pošti 15 kr. več) — Ta prvi zvezek zgoraj navedene zbirke je spretno uredil g. dr. Jakob Kavčič, c. kr. državnega pravdnika namestnik v Ljubljani, ki pravi med drugim v uvodu: »Pri uredovanji tega zvezka sem se ravnal po splošnem načrtu nameravane zbirke, kateremu pa gledé kazenskega zakona naslednje pristavljam: Ker imamo »uradno« priročno izdajo »kazenske postave« v slovenskem prevodu in ker ne gre v jezikovnem oziru prenařajati uradnega teksta, ostal je jezik uradne izdaje iz l. 1853. *bistveno in do malega neizpremenjen, posebno v svojem slogu; le očitvidno zastarele slovenske oblike sem nadomestil s sedaj v slovenski pisavi sploh priznanimi novejšimi oblikami.* Dalje sem *nekateri izraze*, katerih v sedANJI pisavi pač nikdo več ne rabi, n. pr.; tiskopis, zapopad, zapopadek, vredovavec, vredovavstvo, kaznovavnica, prikladnost, nadgled, obračanje (Anwendung), rodivci, izrejniki, poklicavec, poklicanec itd. zamenil z izrazi. tiskovina, vsebina, pojem, urednik, uredništvo — uredovanje, kaznilnica, sposobnost, nadzor — nadzorovauje, uporaba, roditelji, vzgojitelj, pozivalec, pozvanec itd. in upam, da se nad tem ne bode mogel nikdo spodtikati, ker ostane uradno besedilo bistveno isto.

¹⁾ Spominjam se, da je g. Anton Trstenjak pri neki priliki obljubil, objaviti zbirko v tujem duhu skovanih besed in izrazov. Naj blagovoli to storiti; izvestno bode s takim brusom (antibarbarus) mnogo koristil stvati.

mati misli o tem, koliko deleža je nji pripisati, o tem soditi in pre-mišljevati, branilo mu je vse čustvo, vsa ljubezen, ki jo je gojil do nje ves čas od otroških do poznih mladeniških lét.

»Torej Vid, jedini Vid, ta je kriv!« Veroval je do sedaj, do danes v njegovo poštenost, ali danes so mu tudi to vero vzeli, in dvojiti ni mogel o resničnosti vsega, kar se mu je bilo povedalo.

»Kaj torej?«

Pavel je bil od očeta svojega vzprejel ob vzgoji mnogo njegovih nazorov, njegovega duhá. Tu mu je bil odgovor zató lahek: dvoboj! »Jaz ali on — Rošlin in Vrjanko!« vzkliknil je, vrgel óno knjižico dvakrat, trikrat po mizi in hotel zopet venkaj na sveži večerni zrak.

»A mati? Kaj pa mati?«

Postál je zopet sredi sobe in premišljal.

Par trenutkov potem je trkal na vrata h gospé Loricí in na nje dokaj prijazen odziv vstopil.

(Konec prihodnjíc)

Književna poročila.

XVIII.

Janežičeva slovenska slovnica.

Za srednje šole priredil in predelal *dr. Jakob Sket*, c. kr. profesor. Šesta predelana izdaja.

Cena 1 glđ. 30 kr. V Celovcu 1889. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu

(Konec.)

Gledé skladnje pravi pisatelj v predgovoru: »Najmanj pre naredbe je zahtevala skladnja, ki je prav pregledno in slično kakor v drugih šolskih slovnica h sestavljena. Tú sem sicer večjidel izpuščal, kar se mi je zdelo nepotrebno, in le malo kaj dodajal; vendar pa ni strani in tudi ne najmanjšega odstavka, kjer bi ne bilo sledú o trudu mojem.«

Rad priznavam, da je Janežič opisal skladnjo slovensko tako pregledno in umevno, da je storil prire jatelj nove izdaje popolnoma prav, pustivši ta del bistveno neizpremenjen. Priznavam tudi, da je pisatelj marsikaj popravil in odstranil, kar je bilo nepotrebno ali nepravilno, vendar je še ostalo pri vsem »trudu« mnogo, kar ne odgo varja jeziku, kakor ga pišemo dandanes, in se tudi ne strinja z drugimi šolskimi slovnica mi. Kakor pri prejšnjih delih, hočem navesti opazke svoje tudi v tem delu po vrsti posamičnih §§

V § 237. 1. c. trdi pisatelj z Janežičem, da je v stavku: »Dobrega ovčarja je ovce striči, ne 'pa dreti,« izpuščen osebek (namreč: dolžnost).

To je krivo, kajti v navedenem skrčenem stavku sta nedoločnika ‚striči‘ in ‚dreti‘ osebka, izpuščena beseda (dolžnost) pa je dopovedek.

Pravilo, ki se navaja v 2. odstavku istega § o skrčenem stavku je nepopolno. Kajti skrčen stavek ni le, »če se ujemata dva ali več glavnih stavkov z enakim osebkom ali z enakim dopovedkom, da služi jednemu osebku več dopovedkov ali pa jednemu dopovedku več osebkom«, ampak tudi, če je v stavku več enakih dopolnil (pridevkov, predmetov, prislovov). Skrčena stavka sta n. pr. tudi: »Nad mano, pod mano, krog mene je Bog.« (Vilh.) — »Mire nima, ne zlata.« (Levst.)¹⁾ Tudi pravilo, ki se nahaja o skrčenem stavku v § 374. ni popolno, ker se nikjer ne omenja, da more služiti v skrčenih stavkih tudi jednemu glagolu ali pridevniku več enakih prislovov; n. pr.: dobro in sladko spavaj.

V § 239. 4. trdi pisatelj, da je v stavku: »Boljše drži ga, ko lovi ga« osebek velevnik, kar je krivo, kajti osebek je v navedenem stavku ves stavek »drži ga« oz. »lovi ga«. —

Odstavek o dopovedku (§ 241.) bi bolj prijal, ko bi ga bil pisatelj predrugačil po Willomitzerjevi slovnici (§ 100). Glagoli ostati, postati, nastati, nahajati, prihajati, nastopiti itd. ter povratniki imenovati se, zvati se, reči se, praviti se, videti se, zdeti se, itd. služijo nam kot vezilo (copula), kakor glagol biti; navedli bi se torej lahko bili zajedno. — Po nepotrebnem se je izpustil v točki 2. c. istega § stavek: »Za uk si prebrisane glave, pa čedne in trdne postave.«

V § 243. b. naj bi se še omenilo, da stoji tudi v nikalnih stavkih vezilo biti (ostati) v srednjem spolu jednine. (Prim. § 257- b.).

Po nepotrebnem je nadalje preuredil pisatelj odstavek d) (p. 171.). — Z osebkom v jednini družijo se dopovedek večkrat v množini (dostavi moškega spola) — s tem, da je točko β Janežičeve slovnice postavil na prvo mesto, kakor bi bila množina pri osebah, katere Slovenec posebno spoštuje, upravičenejša, nego pri skupnih imenih. Jaz bi nasprotno trdil, vsaj imamo pri skupnih imenih analogijo v latinščini (constructio *xxτζ* *σύνεσις*), dočim je množina pri posebno spoštovanih osebah po mojem mnenju le ostanek »onikanja«, kojega smo se, hvala Bogu, večinoma že iznebili. Tudi množina pri spoštovanih osebah se v pisnem jeziku, izvzemši nekatere knjige in liste preprostemu ljudstvu namenjene, ne rabi več. Ves odstavek d) naj bi se bil drobno tiskal, in dotična pravila naj bi se bila le mimogredé omenila. —

¹⁾ Primeri: Dr. F. Willomitzer, Deutsche Grammatik für österreichische Mittelschulen; 4. Aufl, Wien 1885. § 139.

V § 245. pogrešam vprašanje, na katero odgovarja pridevek.

V § 247. mora se dodati točka d), v kateri se pové, da nam rabi za pridevek tudi glagolov nedoločnik; n. pr. Želja videti vas. (Glej Šuman o. c. p. 120.).

Pravilo o predmetu (§ 250. a) je nepopolno; kajti uči le: „Za dopnila nam rabijo samostalniki v odvisnih sklonih.“ Kaj pa je s predmetnim razmerjem? Kje je ostal predmetni nedoločnik? Bolje bi bil pisatelj storil, da je razvrstil ta odstavek tako-le: Za predmet nam rabi: a) samostalnik v rodilniku (predmetni rodilnik): Še muha išče kruha. Delavec je plačila vreden. b) samostalnik v dajalniku (predmetni dajalnik): Zaupaj prijatelju. Človek je jednak dimu na strehi. c) samostalnik v tožilniku (predmetni tožilnik): Sila moč premaga. d) samostalnik s predlogom v dotičnem sklonu (predmetno razmerje): Verujem v Boga. e) glagolov nedoločnik (predmetni nedoločnik): Kdo je Ilirije sinove budil, svoj dom jih ljubiti, braniti učil?

V odstavku o prislovnih določilih naj se na prvo mesto postavijo razni prislovi in na drugo mesto samostalniki, ki se naj zopet razvrstijo tako-le: a) samostalnik v rodilniku (prislovni rodilnik): Leta 863. se nam je prinesla luč prave vere. Veselja mi srcé igra. b) samostalnik v tožilniku (prislovni tožilnik): Kar se mlade dni zamudi, ne popravi se vse žive dni. (Slom.). c) samostalnik s predlogom v dotičnem sklonu (prislovno razmerje): Ali veš do kruha pot? (Led.). Dostavi se naj d) glagolov namenilnik (prislovni namenilnik): Vstani, vstani, Jerica, vstani, ženi vole past (= na pašo).

V poglavji o sklonih je izpustil pisatelj vse, kar ima Janežič o mestniku (§ 330.) in o druživniku (§ 331.) ter je namesto tega dodal v § 253. nastopni stavek: „Mestnik in orodnik se rabita skoro izključno le v zvezi s predlogi.“ Ne vem, zakaj bi učenec ne smel zvedeti, da sta se mestnik in orodnik ohranila v mnogih prislovnih izrazih in da je raba orodnika brez predloga jako obširna pri bratih Čehih in Hrvatih.

V § 254. c. nahaja se stavek: „Čuti se bolán“. Ni li pravilneje: Čuti se bolnega? ¹⁾

Kot dopovedek nam služi imenovalnik tudi v zvezah: zima, tema mraz, volja, strah, konec itd. je, kar je dokazal Šuman (o. c. p. 163.). To bi se naj v točki d) dodalo. —

Jedno najtežavnejših poglavij v slovnici je poglavje o rodilniku. Rad priznavam, da je Janežič razvrstil to poglavje jako pregledno in lahko umevno, in da je torej tudi Sket dobro storil, da je ohranil Janežičevo razdelitev. Šumanova razdelitev, ki je narejena na podlagi Miklošičeve slovnice,

¹⁾ Primeri: »Drugim očitam napake, ali se sam čistega čutim?« Srit. zbr. sp. V. pag. 302.

vidi se mi za šolo pretežka. A vendar bi bilo potrebno nekoliko več izpregovoriti o dvojnem pomenu roditeljskem, namreč a) o pomenu ločitve (Šuman, § 223) b) o pomenu pristojnosti. (Šuman, § 225). —

Pravilo: »v dajalnik stopi tudi pridevni dopovedek skrajšanega stavka« (§ 266. d.) naj se dopolni z besedama: »in samostalni«; n. pr.: »Težko je človeku biti časnikarju.« (Strit.). — V opombi pa se naj omeni, da se veže tudi glagol »učiti se« z dajalnikom, ker pomenja toliko, kakor privaditi se čemu.¹⁾

V § 272. a. naj se omeni v opombi, da postanejo nekateri neprehajalni glagoli gibanja sestavljeni s predponkami prehajalni; (Šuman, § 199.); pri točki b) pa se naj pové, da je mesto notranjega predmeta navaden in slovenskemu jeziku primernejše orodnik; n. pr. namesto: »udaril je strašen udarec«, »udaril je sè strašnim udarcem« (Šuman, § 201. Op.).

V § 274. b) naj se v opombi razloži prislov letos = leto se, nadalje tožilnik cilja: stran, noter, dol iti, ker se rabijo mnogokrat mestniki: strani, doli, notri (Šuman, § 204.). Jako nerad pogrešam tudi to, kar ima Šuman v § 205. o tožilniku, ki zaznamenuje pri začudenji stvar začudenja, in o tožilniku od prilogov in zaimen jedninskega srednjega spola, ki pomeni način, ker se to lepo ujema z dotičnim tožilnikom v latinščini. (Glej Scheindler, § 108. in § 114.).

Da se razpravljajo predlogi v posebnem poglavju, in ne kakor v Šumanovi slovnici pri vsakem sklonu posebe, ugaja mi jako. Pogrešam le na konci tega poglavja tabelarni pregled vseh predlogov po njih rabi. V posamnem pa imam naslednje opazke.

Nikakor ne morem odobravati, da je ohranil pisatelj pri predlogu *od* (§ 278.) še po Janežiči točki e) in f). Vsak učitelj vé, kolikokrat mora, osobito v šolah ob meji, podčrtavati germanizme, kakor so: »govoriti od koga ali česa« in »hvaljen biti od koga«. ²⁾ Kaj pa bode sedaj, ko se bode učenec učil po Sketovi slovnici: »*Od* nam rabi: e) o predmetu, o katerem se govori: n. pr.: »Menijo se od kraljev, od mira in vojské. Možaki od žita, od vojske govoré, in f) *od* stopi v trpni dôbi pred osebo ali reč, ki je bila v tvorni osebek, n. pr.: »Veliko bolj nas boli nam od naših domačih,

¹⁾ Miklošič, V. Gr. II. p. 408. piše: „Das lernen wird demnach als ein sich gewöhnen vorgestellt, eine Vorstellung, die es begreiflich macht, dass das object des lernens durch den dativ ausgedrückt wird.“

²⁾ Prvega germanizma smo se večinoma že iznebili, a drugi se še vedno šopiri po knjigah in časopisih slovenskih, osobito v zvezi s trpnim deležnikom, n. pr.: vprašan od, pohvaljen od, ujet od itd. Miklošič (Vgl IV². p. 555. sq.) navaja sicer jednake vzglede za staro slovenščino in nekatere druge slovanske jezike, a za slovenščino nima nobenega vzgleda. Zategadelj se tudi v Šumanovi slovnici nič ne omenja o tej rabi predloga *od*.

ko od drugih storjena krivica⁶. Dostavek pri točki c): »V pisni slovenščini rabi nam⁶ (bolje bi bilo: mora nam rabiti) »namesto od predlog o z mestnikom⁶ ne bode veliko pomagal. Po mojem mnenji mora se povedati, da so prejšnji pisatelji rabili *od* v omenjenem pomenu, ker so nemški vzgojeni tudi pisali v nemškem duhu, da se pa to ne sme posnemati, ker nasprotuje duhu slovenskega jezika. Dostaviti pa bode treba pri točki b), da pomenja roditeljski s predlogom *od* pri glagolih želeči, pričakovati, imeti, dobiti, izvedeti osebo, od katere kaj želimo, pričakujemo itd. Ne bil bi tudi odveč vzgled: plačati od pisma, od čevljev i. t. d. — Kot novi točki pa naj se dodaste: e) roditeljski s predlogom *od* pomeni to, od česar je kaj narejeno: »ta sablja je od jekla⁶; f) roditeljski imena s predlogom *od* pomeni del tega, kar ime izraža: od naših ljudi je poginilo pet sto, pet od njih je bilo modrih. To željo je že izrekel Štrekelj (l. c. p. 379.). —

Prav čudno se čitata v § 279. ta-le dva vzgleda: »Slovencev se šteje blizu tri milijone duš,⁶ in »Bilo je vojakov okoli dvadeset tisoč pod njegovim poveljstvom.⁶ Predloga blizu in okoli naj bi zaznamenovala število po priliki in se vezala z roditeljskim, a »tri milijone⁶ je tožilnik, »dvadeset tisoč⁶ pa imenovalnik. »Blizu« in »okoli« v tem slučaju nista predloga, ampak prislova, in je sklon od njiju popolnoma neodvisen.

Pri predlogu proti (§ 281.) naj bi se v opombi omenilo, da se ta predlog veže s predlogom *na* in z združenima predlogoma *na + vzbz*; a) naproti entgegen: bratu naproti tečé. (Met.); b) nasproti (= *na + vzbz + proti*) gegenüber: komu nasproti prebivati (Met.). Oba predloga se stavita zmerom za dativ. (Sproti je prislov: sproti porabi, kar zasluži).

Poleg kljubu (§ 282.) naj bi se še omenil mnogo rabljeni predlog: navzlic.

Pri predlogu *na* (§ 289.) naj se pri I. odstavku doda točka k). O razdelitvi, n. pr.: *na* dan služi po štiri desetice; na vsakega pride po jeden goldinar. Pri odstavku II. pa se naj omenijo izrazi: zahvaljati se na čem, čestitati na čem itd.

Koncem § 290. II. naj bi se razložila sličnost in različnost med predlogoma *o* in *ob*. Najbolje bi pa bilo, da se predlog *o* ne razpravlja záse pri predlogih z mestnikom, ampak pri predlogih s tožilnikom in mestnikom ob jednem s predlogom *ob*. —

V § 291. II. a. naj se dodá: »Mestnik s predlogom *po* znači pri glagolih biti, prijeti itd. óni del, ki je po dejanji neposrednje zadet: biti, udariti po stegnu, po lici.⁶ (Štrekelj. l. c. p. 379.). —

Pri predlogu *s* (§ 283.) pogrešam obliko 'ž', ki bi se naj vsled prilikovanja dosledno rabila pred besedami z *nj* se začenjajočimi. —

Odstavek »o pridevniku sploh« (§§ 304. in 305.) je ohranil pisatelj neizpremenjen, bolje bi bil storil, ko bi ga bil predelal po Šumanovi slovnici (§§ 126.—129.), kjer je ta odstavek jako dobro in pregledno sestavljen na podlagi Miklošičeve slovnice.

Na pravilo, da se v slovenščini pridevniki v obče ne morejo rabiti samostalno, oziral se je pisatelj premalo. Kajti po Janežičevem in njegovem pravilu: »pridevnik prevzame samostalnikovo opravilo in stoji 1. v moškem spolu, če mu moremo v mislih dodati: človek — ljudje ali kak drug moški samostalnik (§ 305. b. 1)«, bi lahko vsak pridevnik rabili samostalno; in ne vem »zakaj bi morali vedno le reči: mutec, slepec, glušec itd. (§ 305. a)«, ker vendar pridevnikom: mutasti, slepi, gluhi, ravno tako lahko v mislih dodamo človek, kakor pridevnikom: pošteni, grešni, pravični, itd. (§ 305 b. 1).

Z ozirom na to nedostatno pravilo ohranilo se je v slovnici mnogo vzgledov, v katerih je pridevnik rabljen samostalno.

Nikjer se ne pové razloček med: velika cesta (eine grosse Strasse) in velika cesta (die Hauptstrasse), sladkó vino (süßer Wein) in sládko vino (der süsse Wein), pod zelénim drevesom (unter einem grünen Baum) in pod zelénim drevesom (unter dem grünen Baume) (Šuman, o. c. p. 129.); med: mladeničev obraz (das Gesicht des Jünglings) in obraz mladeniča (das Gesicht eines Jünglings), kruhova skorja (Brotrinde) in skorja kruha (eine Rinde, ein wenig Brot) (Miklošič, V. G. IV². p. 13.), med kraljév (regius) in kraljev (regis) itd. Ni mi jasno, zakaj se zamolči, da se je ohranila imenska sklanja pridevnikova v izrazih: zdavna, do dobra, iz nova, do sita itd. —

Kot primerjalna členica za primerjalnikom (lat. quam), naj bi se v pisnem jeziku rabila le nego; ko, kot, kakor v tem slučaju rabiti je germanizem. ¹⁾ Kakor moremo le rabiti, ako se nanaša na členico tako, ki stoji v glavnem stavku izrecno, ali si jo vsaj lahko mislimo; v tem slučaju pripisujemo dvema stvarema kako svojstvo v isti meri; n. pr.: lepa kakor rožica, sveti se kakor solnce (lat. tam — quam ali ita — ut). Členici ko, kot rabita nam pri dopolnilnem dopovedku: ko (kot) prijatelj ti tega ne morem svetovati. ²⁾ V tem zmislu naj bi se torej popravila tudi v § 367. 3. točka. —

V odstavku o kakovosti glagolov (§ 327.) pogrešam geometriška znamenja, koja rabi Šuman, in ki so jako poučna. — Razdelitev dovršnikov v jedno in večdobne mi ne ugaja tako kakor Šumanova: a) v hipne (mo-

¹⁾ Levstik (o. c. p. 139) piše: „Nego oder statt dessen nó wird bei Vergleichen angewendet, wenn die zu vergleichenden Gegenstände als ungleich bezeichnet werden. In diesen Fällen ist: kakor, ko oder kot deutschthümlich.“

²⁾ Primeri lat. ut v stavkih: »Diogenes ut Cynicus proci se iussit inhumatum. Multae erant in O. Fabio, ut in homine Romano, litterae. Scheindler«, Lat. Schulgr. p. 92.

mentanea): mahnem, skočim, b) v dokončalno-dovršne (finitiv-perfectiv): ustrelim, prinesem, iznosim, c) v začetno-dovršne (inchoativ-perfectiv): zamahnem, zavrtim. Tudi bi bilo umestno omeniti, kako se durativni in iterativni glagoli odlikujejo po tehtnejših samoglasnikih; primeri: *nesem, nosim, donošam, letim létam, pobrem* — *pobiram, vtekem (vtekem)* — *vtikam* i. t. d. —

V poglavju o časih (§ 329.) mora se razložiti, da ima slovenski jezik sicer res samo štiri časovne oblike, da pa s pomočjo dovršnikov in nedovršnikov lahko izražamo vse čase, ki jih imajo drugi jeziki. ¹⁾

V § 330. f. bi se lahko omenil razloček med sedanjikom in prihodnjikom dovršnih glagolov o prihodnjem dejanju. Navadno namreč stoji sedanjik namesto prihodnjika, ako se bode dejanje izvršilo pogojno: *jagod vam prodam, (če jih kupite); tvojega konja kupim, če ga prodaš; ako pa naznanjamo, da se bode dejanje izvestno izvršilo, stoji prihodnjik: tvojega konja bodem kupil, jagod bodem kupil.* Tako uči Šolar, l. c. p. 21. Porabiti bi se moralo tudi seveda le v glavnih potezah, kar uči Škrabec (Cvetje, VII.): »Ako pravijo slovnice, da je praes. dovrš. glagolov stari slovenščini rabil za futur, je to nenatančno; služiti je mogel le za zaznamenjevanje v prihodnosti dovršenega djanja in to je fut. ex., bodisi da stoji v glavnem stavku kakor v grščini, ali pa v odvisnem kakor v latinščini. Naj se torej ne pravi, da je sedanjik dovrš. glagolov pravi futur, ker nimajo dovršni glagoli niti pravega sedanjika, niti pravega futura, temuč aorist in fut. ex., in poslednji sme stati povsod, kjer ga logika zahteva, prvi pa ga sme nadomeščati za stran spremembe in okrajšanja, kjer razumljivosti ne škodi. Ne moremo nadomeščati z aoristom pravega futura, ki pomenja djanje, ki se bo v prihodnosti godilo ne gledé na dovršenje: *kosil bom.* Vprašanje je, ali bi se dal nadomeščati s pravim sedanjikom (t. j. sedanjik nedovršnih glagolov). Ako se prav živo pripoveduje, rabimo pravi sedanjik ko praes. hist. namestu imperfekta: »Vlani sem mislil vse sam pokositi. Kosim, kosim cele tri tjedne, pa še nisem bil gotov.« Tako se sliši tudi v napovedanju: »Jutri kosim v lazu, pa pridí kaj pogledat.« »Pojdi, greva na božjo pot« itd. Dasi ravno pa se rabi že v stari slovenščini pravi sedanjik časih za futur, vendar bi utegnila pri nas biti ta raba germanizem. Gotovo pa so germanizmi mnogi sedanjiki, ki se berejo v molitvenih knjigah v odvisnih stavkih; n. pr.: Tako sem sklenil, daj, da s tvojo pomočjo srečno dopolnujem;« (prav bi bilo: »da bom dopolnjeval,« ali pa: »da dopolnim.« »Tebi priporočam to noč svoje telo, da v tebi sladko počivam,« (prav: priporočam

¹⁾ Nekov nasprotnik, ki zavzema jako vplivno mesto, izrazil se je pri neki priliki: »Wie wollen die Slovenen die griechischen und lateinischen Classiker übersetzen, sie haben ja nur vier Zeiten?«

ti svoje telo, da bom to noč v tebi sladko počival). Tudi staro-slovenski: »ne picēte se, čito jaste i čito pijete⁶ t. j. »ne skrbite, kaj jeste in kaj pijete⁶ po naše ne bi pomenilo: »ne skrbite, kaj boste jedli in kaj boste pili,⁶ temuč: »ne skrbite, kaj je to, kar jeste in kar pijete.⁶ »Stara slovenščina le imej svoje pravice, naši zato ne jemljimo njenih.⁶ Tako Škrabec. Potem je tudi pravilo: »sedanjik pomenja f) prihodnje dejanje v obliki sedanjega časa z nedovršnimi glagoli samo v odvisnih stavkih (§ 330.).⁶ krivo, in sedanjik v stavku: »Volk se je zarekel, da ne kolje več jagnjet,⁶ germanizem. —

Predpretekli čas naznanja dejanje, ki je bilo v preteklosti in z ozirom na drugo preteklo dogodbo dovršeno. More se torej tvoriti le od dovršnih glagolov. Tako uči Šolar (l. c. p. 20.) in v tem zmislu se mora preurediti pravilo v § 333. Tudi mej primeri pod a) navedenimi glasi se stavek: »ko je bil 30 let kraljeval, umrl je,⁶ pravilno: »ko je bil 30 let dokraljeval, umrl je,⁶ ali pa: »30 let je kraljeval, potem je umrl.⁶ —

Glede odstavka o naklonih (§ 334. sq.) bi bilo želeti, da se razpravljajo nakloni bolj nalik latinski in grški slovnici; tako je ta tvarina razvrščena tudi v imenovanem Šolarjevem spisu. Osobito za slovenske gimnazijalce bi bilo to velike važnosti, ker bi si na ta način veliko lažje tolmačili jako težek nauk o rabi latinskih in grških naklonov. Pa tudi za realke in učiteljska pripravnišča bi ta nauk ne bil težavnejši, nego sedaj. Mislim torej, da bi se naj razpravljali I. nakloni v neodvisnih, II. v odvisnih stavkih. Nakloni v odvisnih stavkih bi se tudi lahko razpravljali pri podrednji, in sicer tako, da bi se pri vsaki vrsti odvisnih stavkov govorilo tudi o naklonih, ki nam rabijo v njih. Tako bi vsaj prišlo nekoliko več jasnosti v ta velevažni nauk slovenske skladnje.

V § 335. a) bi se moralo dostaviti, da rabi Slovencem določni naklon tudi za deliberativni konjunktiv v latinščini in grščini; n. pr.: ali mu dam? ali mu povem? ali mu vzamem? pa tudi: ali mu dajem? pravim? jemljem? dovršniki odgovarjajo v tem slučaju delib. konjunktivu aor., nedovršniki pa deb. konj. praes. (Glej Šolar, l. c. p. 17. sqn.). —

V § 340. 2. b. je neumesten primer: »Lepa je kalina gledati, žarka zobati;⁶ kajti nedoločnika gledati in zobati nam v tem stavku ne rabita kot predmet, kakor uči pisatelj z Janežičem, ampak kot osebek.

V pravilu: »Namenilnik nam služi namesto nedoločnika⁶ (§ 352.) naj se prečrtate zadnji besedi; kajti v slučajih pod a) in b) navedenih ne more nikdar stati nedoločnik, ampak le namenilnik; torej tudi ne more stati namenilnik »namesto nedoločnika⁶. —

Glede trpne oblike (§ 350.) morali bi se po mojem mnenju držati pravila, da se trpna oblika ne more rabiti, kadar je imenovana oseba, od

katere kako dejanje neposrednje izvira; stavki torej, v katerih bi n. pr. stal v latinščini *ablativus auctoris*, naj imajo v slovenščini vedno le tvorno obliko. Nikdar se torej naj ne reče: pismo je (bode, je bilo) pisano od brata ali pismo se piše (se bode pisalo, se je pisalo) od brata, ampak vedno le: pismo piše (bode pisal, je pisal) brat. Isto velja o skrajšanih stavkih; n. pr.: »pismo od sina pisano, razveseljuje roditelje,« je krivo namesto: »pismo, ki je piše sin, razveseljuje roditelje. ¹⁾

Tudi v poglavji o zloženem stavku bi bil pisatelj lahko še marsikaj opilil in predrugačil. V § 352. n. pr. navaja pod c) uzročne ali sklepalne stavke, kakor da bi bili vzročni in sklepalni stavki iste vrste. Napis pred § 359. pa slove: »Uzročni in sklepalni stavki,« in razpravljajo se prvi pod A), drugi pod B). Šoli bi bolj prijalo, da je pisatelj uvedel razdelitev, kakor jo ima Willomitzer v nemški slovnici: 1. vezalni, 2. protivni in ločilni, 3. vzročni, 4. sklepalni stavki. — Glavna napaka tega odstavka pa je, da se zajedno s prirednimi stavki razpravljajo tudi priredni vezniki. Vsled tega se v I. poglavji, kjer bi se naj učenec učil spoznavati priredje, navajajo med primeri skoro sami skrčeni stavki, o katerih govori slovnica stoprav v III. poglavji. Na ta način učenec nikdar ne bo imel jasnega pojma o priredji. Pisatelj naj bi se bil tudi v tem oziru ravnal po Willomitzerjevi slovnici. Razpravljal bi naj bil v I. poglavji le vezilne, protivne (ločilne), uzročne in sklepalne stavke. Dotične veznike naj bi bil le kratko navedel, natančnejše pa naj bi bil govoril o njih na drugem mestu. V II. poglavji naj bi bil takoj razpravljal skrčeni stavek in v III. stoprav podredje in skrajšani stavek. —

V posamnem naj še omenim, da se naj ne piše *vzlasti* (§ 355.), ampak *izlasti* ali *zlasti*. Miklošič izvaja to besedo iz *iz + vlasti* — »Zakaj« (p. 242.) je v prvi vrsti vprašalna členica in se naj ne rabi v pismenem jeziku namestu vzročne členice »kajti«; tudi »tedaj« (p. 243.) je v prvi vrsti časoven prislov in nam naj ne služi kot sklepalen veznik na mesto »torej«.

Tudi poglavje o podredji bi bilo mnogo jasnejše in preglednejše, da se je pre naredilo po Willomitzerjevi slovnici. Osebkovi, dopovedkovi in predmetovi stavki naj bi se razpravljali vsakateri záse in ne vsi zajedno kot samostalniški stavki. — Zavisni vprašalni stavki omenjajo se v § 362. 2., a nič se ne pové, kake vrste odvisniki so. Iz navedenih primerov bi človek

¹⁾ *Pro* z mestnikom pomenja po mojem mnenji v tem slučaju osebo, od katere kako dejanje posrednje izvira; n. pr. »pismo po bratu pisano,« lahko pomeni pismo, ki je dal brat pisati, ki ga pa ni sam pisal. Predlog *s* z orodnikom *lat. abl. instr.* ali *abl. rei efficientis*: »s petjem se razveseljujemo«, *cantu delectamur*. Predlog *od* z roditeljskim pa odgovarja v tem slučaju *lat. abl. causae*: »od žalosti je umrl«; »od prevelikega deža so se reke prenapolnile« (so reke prenapolnjene); v istem pomenu rabi nam tudi *pro* z mestnikom: »po svetem krstu očiščeni«; »po ukazu kraljevem izpuščeni«.

sklepal, da morejo biti le predmetovi, in vendar so zavisni vprašalni stavki tudi osebkovi in pridevnikovi; n. pr.: vpraša se, kdo je to rekel; vprašanje, kako se imaš, je pač nepötrebno. — Nadalje se v 3. točki (p. 245.) navaja, da veznik *da* veže le osebkove in predmetove stavke z glavnim stavkom, ne da bi se pri pridevkovih stavkih omenilo, da se tudi ti vežejo z veznikom *da* z glavnim stavkom; n. pr.: Upanje, da pridemo v nebesa, olajša nam marsikatero težavo; vaša je zasluga, da smo premagali sovražnike. — O dobesednem (nespremenjenem) govoru (*oratio recta*) in o nedobesednem (spremenjenem) govoru (*oratio obliqua*), ki se tudi prištevata predmetovim stavkom, ne črhne se niti besedica; in vendar bi bilo jako važno, učence o tej stvari poučiti, ker bi potem mnogo lože razumeli ta precěj zamotani nauk v latinski slovnici. — Med primeri za pridevkove stavke čita se tudi stavek: »Ni vse zlato, kar se sveti«, in vendar »kar se sveti« ni pridevkov, ampak osebkov stavek na vprašanje: »kdo ali kaj«. Sploh bi bil pisatelj dobro storil, da je navedel pri vsaki vrsti odvisnih stavkov, na kakošno vprašanje odgovarjajo, kajti tako se učenci najprej naučijo spoznavati odvisne stavke. —

Med prislovnimi stavki navajajo se primerjalni zá-se in posledični záse; pravilneje je, da se obojni imenujejo načinovni in sicer a) primerjalni, b) posledični. Tudi vzročni, namerni, pogojni in dopustni stavki naj bi bili združeni pod jednim imenom. Tako uči Šuman, tako Willomitzer.

V § 365. navaja se mej primeri za krajevne stavke tudi stavek: »Blažena naj bodo tla, koder teče bistra Sava;« a stavek »koder teče bistra Sava »ni krajeven, ampak prideven. (Koder = na katerih). Willomitzer (o. c. p. 148) piše: »Unterscheide den Ortsatz von dem mit wo, woher, wohin eingeleiteten indirecten Fragesatz und dem adjectivischen Attributsatz, Wo ich geboren bin, ist meine Heimat. (Localsatz). Der Ort, wo wir geboren sind, ist unsere Heimat. (Adjectivischer Attributsatz). Es ist dir bekannt, wo ich geboren bin. (Indirecter Fragesatz)«. Isto pravilo velja tudi za slovenščino. —

Pri namernih stavkih (§ 371) omenja se le, da naznanjajo namero dejanja ali stanja in se vežejo z glavnim stavkom po vezniku: da. ¹⁾ Jako dobro bi bilo, da bi se omenilo kaj tudi o rabi časov in naklonov. Jako poučno je sestavil dotična pravila Šolar (o. c. p. 32. squ.). ²⁾

Tudi pri pogojnih stavkih bi bilo dobro posneti Šolarjeva pravila.

¹⁾ Dostavlja se tudi »da bi«, kar je krivo; kajti veznika »da bi« slovenščina nima; besedice *bi* ne smemo vezati z veznikom, ampak z II. deležnikom pretekl. časa, s kojim tvarja pogojniki. —

²⁾ Ker ima dandanes že malokdo Šolarjev spis, hočem kratko navesti to, kar piše Šolar o rabi časov in naklonov v namernih stavkih:

Pravilo v § 375. je nepopolno; kajti ne le, »kedar služi glavnemu in odvisnemu stavku taisti osebek«, ampak tudi, kadar se odvisnikov osebek nanaša na kako drugo besedo v glavnem stavku, »spoji se lahko odvisnik z glavnim stavkom v kračjo celoto.« Med primeri pod a) navedenimi služi le v zadnjem glavnemu in odvisnemu stavku taisti osebek. V točki b) mora se omeniti, da nam rabi namesto prislovnega sedanjega deležnika tudi pridevni, ki se pa v tem slučaju ne izpreminja; namesto: »Turki so po deželi razsajali sežigaje,« reče se lahko: »Turki so po deželi razsajali sežigajóč.« V primeru: »Al' te huda je razrila burja suvši (= ko je sula) točo iz nebes širokih,« deležnik »suvši« ni na svojem mestu; reči se mora »sujé« ali »sujóč«, kajti glagol »suti« je nedovršnik in nima I. delež. pretekl. časa.

V §§ 378.—382. se razpravlja nauk o »vezavi besed in stavkov.« Pisatelj je pustil ta nauk bistveno neizpremenjen. Bolje bi bil storil, da ga je predelal po spisu L. Hrovata: »Pravila za pisavo«, kajti v tem spisu so dotična pravila mnogo preglednejše in poučnejše sestavljena. Hrovat namreč navaja mnogo vzgledov in je povsod primerja z napačnimi, kar je posebno poučno. ¹⁾

Peti del obsega nauk o stihotvorstvu. Janežič je razpravljal ta nauk v »Cvetniku«; Sket pa nauka o stihotvorstvu ni več vzprejel v svoje

Namera je ali v prihodnosti ali v sedanjosti ali pa v preteklosti.

1. Ako je namera v prihodnosti, rabimo prihodnji čas nedovršnikov ali pa sedanjik dovršnikov: Zdaj pa le hitro pojđita, da ne bosta mudila. Zdaj pa le hitro pojđita, da ne zamudita. Ako pa hočemo izraziti, da se bo namera izvestno izpolnila, rabimo tudi prihodnjik dovršnikov: poklical sem te zato tako zgodaj, da ne boš zamudil. — Ako je glavni stavek zanikan ali pogojen rabi nam v namernem stavku tudi pogojnik: Tega vam pa ne pripovedujem zato, da bi se vam zameril. Rad bi šel k njemu, da bi se pomenila, kdaj pojđeva od doma.

2. Ako je namera v sedanjosti, vidi se že, je li namen dosežen ali ne. V prvem slučaju mislimo si namero kot nameravani nasledek in rabimo sedanjиков določnik; v drugem slučaju pa imamo samo namero in rabimo pogojnik; pogojnik rabimo tudi, ako je glavni stavek zanikan ali pogojen: Seno smo zato na redko nastlali, da se nam hitreje suši. Pridni kmetje drevje snažijo, da se jim mrčes ne zaredi. Nisem te zato v delo vzel, da bi mi lenobo pasel. Živine nihče ne pošlje v planino, da bi shujšala.

3. Ako je namera v preteklosti, rabimo ali določnik pretekl. časa, ali pogojnik sedanjиков, ali pogojnik preteklega časa. Določnik preteklega časa kaže, da je namera dosežena: Te dni smo se zbrali, da smo si izvolili župana. Pogojnik sedanjиков kaže le samo namero ne gledé na to, je-li dosežena ali ne: Krpana so mejači večkrat čakali, da bi ga kje zalezli. Pogojnik preteklega časa pa izraža, da se namera ni dosegla, in stoji tudi, ako je glavni stavek zanikan ali pogojen: Sinoči sem te iskal, da bi ti bil nekaj novega pevedal. Vrat nisem imel zato zaprtih, da bi ti ne bil mogel noter. —

¹⁾ Le malokdo ima dandanes Hrovatov spis. Želeti bi torej bilo, da se mu priredi druga izdaja, v kateri se lahko popravijo nekatere malenkosti. Ako bi se potem ravnali vsi pisatelji po pravilih Hrovatovih, nehala bi skoro zmedenost, ki vlada sedaj po naših časopisih in knjigah gledé besednega reda. —

berilo, ampak mu odkazal mesto v slovnici, kakor ga imajo tudi druge šolske slovnice. —

V pismu cirilskem (Doklada) bi bilo dobro dostaviti azbuko, s kojo se piše.

Koncem knjige pogrešam zapisnik vseh bodisi gledé na pravopis, bodisi gledé na oblike dvojbenih besed, nalik slovarčku, ki se nahaja v nemški Willomitzerjevi slovnici, ter zapisnik, v katerem bi se našla vsaka stvarca, ki se razpravlja v slovnici nalik »Wortregister« v Harteljevi grški in Scheindlerjevi latinski slovnici; samo »Kazalo« ne zadoščuje.

Završujé svoje opazke o Sketovi izdaji Janežičeve slovnice, moram še pohvalno omeniti lepega in gladkega jezika, v kojem je pisana ta knjiga, ter res »zlata vredne zglede«, ki služijo v pojasnilo slovničnim pravilom. Tudi zunanja oblika dela vso čast tiskarni »družbe sv. Mohorja«.

V svesti sem si, da se jezikoslovci ne bodo ujemali z menoj v marsikateri reči, ki sem jo izprožil v svojih opazkah. Nezmotnosti si nikakor ne pripisujem; hvaležen bodem vsakemu, ki me o tem in ónem pouči. Ako sem le provzročil svojim spisom, da se začne razgovor o teh velevažnih stvareh, dosežen je namen moj, kajti to slovnici slovenski nikakor ne bode na kvar. Res je, da dobimo popolnoma novo knjigo, ako se prihodnja izdaja Janežičeve slovnice prenaredi kolikor toliko po mojih in morda tudi po opazkah drugih mojih tovarišev. A to bode knjigi le na korist. Jezik slovenski se je v zadnjih desetih letih tako izpremenil, da mu ne zadoščuje več stara Janežičeva slovnica; kajti slovnica se ima ravnati po jeziku, in ne jezik po slovnici. — Razloga, da bi se Janežičeva slovnica zategadelj ne smela predrugáčiti, »ker smo preveč vajeni te slovnice,«¹⁾ pač ne moremo zmatrati resnim. Lep vzgled, kako se šolske knjige prenarejajo, in kako se moramo tudi mi potruditi, da bodo slovenske učne knjige odgovarjale napredujočemu znanstvu, imamo v Curtiusovi grški slovnici. Kake so bile prejšnje izdaje te slovnice in kaka je najnovejša izdaja Harteljeva! Kadar se bode Janežičeva slovnica prenaredila v istem zmislu, stoprav tedaj se boče v nji dostojno častil spomin Janežičev. —

Jos. Lendovšek.

Popravki. Na str. 372. naj se prečrta stavek. »Anton Janežičeva slovnica je germanizem, ki odgovarja izrazom: Graf Anton Auerspergsche Güter, Fürst Liechtensteinscher Antrag itd.«, kajti nemški svojilni pridevniki Auerspergsche, Liechtensteinscher itd. so bržkone slavizmi; le Slovani imajo svojilne pridevnike. Na str. 373²² in v 2. opombi na str. 374. čitaj zlasti m. vzlasti; 373²⁵ s sledečim i m. s sledečimi; 374²⁶ Novega Mesta m. Novegamesta; 374²⁶ Novegamesta m. iz Novegamesta; 375¹⁰ prečrtaj se ves stavek: »V § 69 b) naj se še dostavita besedi: sir in dar«; 439²⁴ čitaj osebili m. osebili; 494¹⁹ -em m. em, im m. im, torej m. to; 495²⁰ VI. m. IV.; 495²³ premisljam m. premisljam; 496² poostrujem) m. poostrujem; 496²⁵ jejo, m. jejo; 496²⁷ naj se m. naj; 497¹⁵ včasih tudi« m. včasih« tudi; 497²³ Mnem. m. Morem.; 497²⁷ Z. B. m. I. B.

¹⁾ Tako piše V. Oblak v listku »Slov. Naroda« meseca junija t. l

